

“Чароўны свет” — так называецца сёлета навагодні спектакль Галоўнай ёлкі краіны ў Палацы Рэспублікі. Менавіта на яго, паводле традыцыі, патрапяць не толькі ўсе жадаючыя, прыдбаўшы квітку, але і юныя глядачы ў рамках навагодняй дабрачыннай акцыі “Нашы дзеці”. Якім жа паўстане для ўсіх іх “Чароўны свет”? Пра гэта мы даведаліся ў рэжысёра Аляксандра Вавілава, які выступіў таксама адным з аўтараў сцэнарыя святочнага прадстаўлення. *Заканчэнне на ст. 16.*

Чароўны свет казкі

Фота Тацяны МАТУСЕВІЧ

Актуальна

ЯЛІНКА, НЕ ЗАГАРАЙСЯ...

Журналіст «К» падрыхтаваў артыкул, як бяспечна адсвяткаваць Новы год.

ст. 3

Соцыум

НА ПАМЕЖЖЫ ТРОХ АБЛАСЦЕЙ

“К” распавядае пра аб’екты гісторыка-культурнай спадчыны, якія таксама могуць зрабіцца годнай часткай вандроўных маршрутаў.

ст. 4

Суботнія сустрэчы

СІНЬ АЗЁРАЎ І ЗОЛАТА ШЛЯХТЫ

З чаго складаецца праца мастака па касцюмах, чым яна асаблівая, як узнікаюць ідэі — гаворым пра гэтае і пра многае іншае з мастаком па касцюмах Наталляй Смаляк.

ст. 6

Нарада ў Міністэрстве

На падыходзе да новых праектаў

У аўторак, 15 снежня, міністр культуры Рэспублікі Беларусь Анатолій Маркевіч правёў чарговую апаратную нараду з начальнікамі ўпраўленняў і аддзелаў міністэрства.

Зулікам эпідэміялагічнай сітуацыі міністр звярнуў увагу на неабходнасць задзейнічаць магчымасці тэлебачання для трансляцыі спектакляў, якія дэманструюцца на сценах беларускіх тэатраў. Спіс спектакляў ужо ёсць, ідзе падрыхтоўка да запісу паказаў. У перспектыве гэтыя запісы можна будзе пабачыць на тэлеканале "Беларусь 3". Таксама варта актывізаваць працу па рэалізацыі інфармацыйнага кантэнта такага кшталту для за межнай аўдыторыі.

Стала вядома, што ў Нацыянальным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы працягваецца кастынг па фарміраванні новай трупы, які прайшлі ўжо два дзясяткі чалавек. Ідзе падрыхтоўка новай версіі знакамітага спектакля "Паўлінка", які можа быць прадстаўлены на сцэне ўжо ў першай дэкадзе студзеня 2021 года. Наогул жа ў трупы Купалаўскага тэатра мяркуецца ўвесці каля сарака актёраў.

Значная ўвага была нададзена пытанню зберажэння гісторыка-культурнай спадчыны. Як паведаміла начальнік упраўлення па ахове гісторыка-культурных каштоўнасцяў Наталля Хвір, у мэтах удасканалення сістэмы ўзгаднення вонкавай рэкламы ў мясцовыя выканаўча-распарадчыя органы былі накіраваныя прапановы стварыць на месцах саветы па рэкламе з уключэннем у іх склад прадстаўнікоў структурных падраздзяленняў выканаўчых камітэтаў, якія ажыццяўляюць паўнамоцтвы ў галіне архітэктурнай і горадабудаўнічай дзейнасці, і ў сферы аховы гісторыка-культурнай спадчыны, а таксама з прыцягненнем прадстаўнікоў

грамадскага аб'яднання "Беларускі саюз архітэктараў".

Мясцовым органам на ўзроўні абласных выканаўчых камітэтаў прапанавана распрацаваць і зацвердзіць канцэпцыі па ўпарадкаванні размяшчэння сродкаў вонкавай рэкламы. Гэта, перадусім, дазволіць прывесці ў адпаведнасць з патрабаваннямі заканадаўства знешні выгляд аб'ектаў, уключаных у Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў, фасады якіх, на жаль, часта бываюць перагружаныя рэкламай.

У рамках працы над удасканаленнем Кодэкса аб культуры Рэспублікі Беларусь разглядаецца магчымасць аптымізаваць сістэму ўліку воінскіх пахаванняў. Рэч у тым, што сёння іх улік праводзіцца як Міністэрствам культуры, так і Міністэрствам абароны, што прыводзіць да дублявання. На ўлік Міністэрства абароны сёння знаходзяцца каля васьмі тысяч воінскіх пахаванняў, з іх дзевяцьсот трыццаць

таксама ўключаныя ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў. Мяркуецца, што гэтыя аб'екты могуць быць выключаныя са спіса з захаваннем адмысловага ахоўнага статусу.

На мінулым тыдні адбылася сустрэча міністра культуры з Патрыяршым Экзархам усяе Беларусі, мітрапалітам Мінскім і Заслаўскім Веніямінам. Былі абмеркаваныя напрамкі і перспектывы супрацоўніцтва Міністэрства культуры і Беларускай Праваслаўнай Царквы. Асабліва ўвага ў праграме супрацоўніцтва на 2018 — 2021 гады звяртаецца на ажыццяўленне сумеснай дзейнасці ў пытаннях аховы гісторыка-культурнай спадчыны і правядзення мерапрыемстваў у галіне культурнай асветы.

У 2021 годзе ў рамках Дзяржаўнай інвестыцыйнай праграмы працягнуцца рэстаўрацыйныя работы ў Спаса-Праабражэнскай царкве ў Полацку, а таксама ў комплексе былога калегіума езуітаў у Юравічах Калінкавіцкага раёна, і на шэрагу іншых аб'ектаў.

Прывітальны адрас да Дня беларускага кіно

Паважаныя прадстаўнікі сферы кінематаграфіі!

Прыміце самыя шчырыя віншаванні з нагоды святкавання Дня беларускага кіно!

За 96-гадовую гісторыю развіцця нацыянальнага кінематограф падарваў свайму глядачу мноства выдатных карцін. Мы па праву ганарымся нашымі таленавітымі і легендарнымі майстрамі.

Кіно — гэта не проста від мастацтва, гэта магутны інструмент уздзеяння на свядомасць і падсвядомасць чалавека. У сілу сваёй вобразнасці, даступнасці і шырокага распаўсюджвання кіно валодае вялікай шматграннай сілай, прымушае думаць, фарміруе светапогляд і светаадчуванне, спрыяе маральнаму і духоўнаму росту і захаванню гістарычнай памяці. Кіно здольна як ствараць, так і разбураць. Таму надзвычай важна, якія асобы працу-

юць у кінематаграфічнай індустрыі.

Дзякуй усім, хто працуе на ніве беларускай кінематаграфіі за вернасць прафесіі, дзяржаўную пазіцыю, імкненне прынесці сапраўдную карысць сваёй радзіме.

Жадаю вам веры ў сябе і сваю справу, рэалізацыі асабістых планаў, усім кінематографістам новых творчых здзяйсненняў, яркіх прэм'ер, удзячных глядачоў, невычэрпнага аптымізму, здароўя, шчасця і дабрабыту!

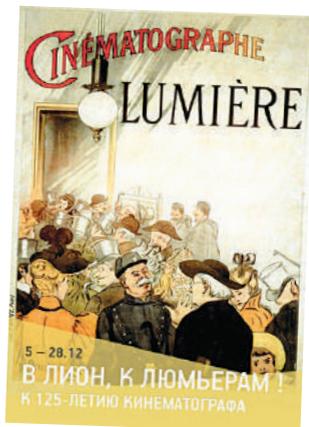
Упэўнены, што агульнымі намаганнямі мы і далей будзем служыць высокім маральным і эстэтычным ідэалам, захоўваць і памнажаць свае лепшыя дасягненні, спрыяць адкрыццю маладых талентаў.

Анатолій МАРКЕВІЧ,
міністр культуры Рэспублікі Беларусь
17 снежня 2020 г.

Трыумфальнае шэсце сінема

Дзве кінематаграфічныя даты напярэдадні святаў

17 снежня 2020 года споўнілася 96 гадоў з дня заснавання Нацыянальнай кінастудыі "Беларусьфільм". Менавіта ў гэты дзень у 1924 годзе гісторыя нашай краіны ў сваім календары пазначыла чарговую падзею: выйшла пастанова Савета народных камісараў "Аб кінавытворчасці ў БССР". Тады ж пры Наркамасветы было створана Дзяржаўнае ўпраўленне па справах кінематаграфіі і фатаграфіі "Белдзяржкіно", а потым зняты і першыя дакументальныя фільмы пра падзеі тых гадоў.

ходкі" — распавядае пра тое, як Луі Люм'ер прыдумаў рухомыя фота — кіно ўсяго за адну зімовую ноч, пра сутнасць вынаходкі, якая атрымала сусветна-гістарычнае значэнне.

Другі фільм — "Свет вачыма Люм'ераў" — робіць акцэнт для глядачоў на іншым. Падзеі пачынаюць адбывацца 6 студзеня 1896 года — усяго праз тыдзень пасля пачатку трыумфальных публічных кінапаказаў на бульвары Капуцынак у Парыжы. Тады іх наведвала па 2 тысячы глядачоў у дзень, а патак жадаючых вымушана была рэгуляваць паліцыя, Луі Люм'ер замовіў свайму дзелявому партнёру выраб 200 кінакамер "Cinematographe", раздаў іх такой жа колькасці нанятых кінааператараў і разаслаў па ўсім свеце з заданнем зняць на плёнку, як жыўць людзі за мяжой. Гэтыя здымкі ўшчэнт перавярнулі грамадскую свядомасць, тады спрэс пазбаўленай звыклых сёння крыніц інфармацыі.

дзе з дня нараджэння самога кіно.

З гэтай нагоды Музей гісторыі беларускага кіно 28 снежня запрашае прыняць удзел у праекце "Першы сеанс". Наведвальнікам пакажуць адзіны на тэрыторыі Беларусі музейны прадмет-аналаг кінакамеры Cinematographe — той вынаходкі, дзякуючы якой браты і бацька Люм'ер стварылі свае першыя карціны ў 1895 годзе.

Акрамя таго 19 і 26 снежня ў Музеі працягнуць дэманстраваць фільмы, прысвечаныя родапачынальнікам сусветнага кінематографа.

Адзін з іх — фільм "Гісторыя адной вына-

Так беларускі кінематограф паступова пачаў свой самастойны рух.

Трэба зазначыць і яшчэ адну цікавую кінакалічнасць аддыхачага года. Справа ў тым, што да 96-гадовай працы "Беларусьфільма" снежань дадаў і 125-год-

Калектыў Рэдакцыйна-выдавецкай установы "Культура і мастацтва" выказвае шчырыя спачуванні намесніку галоўнага рэдактара газеты "Культура" Юрыю Карпенку ў сувязі са смерцю маці — Марыі Іосіфаўны КАРПЕНКА.

Заслужаны работнік культуры Беларусі Марыя Карпенка нарадзілася ў 1932 годзе ў вёсцы Дзяржчына Капыльскага раёна. У 1972 — 1999 гадах была галоўным рэдактарам часопіса «Работніца і сялянка» («Алеся»). Таксама працавала галоўным рэдактарам навуковай інфармацыйна-аналітычнай газеты Беларусі «Веды». У 1972 — 1989 гадах была сакратаром Саюза журналістаў Беларусі, у розныя часы займала пасаду першага намесніка старшыні Беларускага Камітэта Міру, была членам таварыства «Беларусь — Францыя» і членам праўлення Беларускага Саюза жанчын.

КУЛЬТУРА

ШТОТЫДНЁВАЯ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЯ, ДЛЯ ДАСУГУ (КУЛЬТУРА, МАСТАЦТВА) Выдаецца з кастрычніка 1991 года.

Заснавальнік — Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь.
Рэгістрацыйнае пасведчанне № 637, выдана Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.
Галоўны рэдактар — КРЫВАНОС Аляксандр Паўлавіч; **намеснік галоўнага рэдактара** — ЮРЫЙ КАРПЕНКА; **адказны сакратар** — ТАШЧЫНА ПАШЭНЬКА; **рэдактар аддзела:** Яўген РАПІН; **аглядальнік рэдакцыі:** Зміцер ЮРКЕВІЧ, Надзея БУНЦЭВІЧ, Надзея КУДРЭЙКА, Антон РУДАК, Ілья СВІРЫН, Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ; **спецыяльны карэспандэнт:** Пётр ВАСІЛЕЎСкі; **мастацкі рэдактар** — Наталля ОВАД.
Сайт: www.kimpress.by. E-mail: kultura@tut.by. Адрас рэдакцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, чацвёрты паверх. Тэлефоны: (017) 286 07 97, (017) 334 57 23. Тэлефон-факс: (017) 334 57 41. Рэкламны аддзел: тэл. (017) 286 07 97, 334 57 41.
Выдавец — Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА".
Дырэктар — СЛАБОДЗІЧ Ірына Аляксееўна;
першы намеснік дырэктара — КРУШЫНСКАЯ Людміла Аляксееўна.
Прыёмная: (017) 334 57 41.
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, Чацвёрты паверх. Бухгалтэрыя: (017) 334 57 35.
Аўтары допісаў паведамляюць прозвішча, поўнае імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім і калі выдадзены пашпарт, асабісты нумар), асноўнае месца працы, зваротны адрас.
Аўтары рукапісаў не рэагуюцца і не вяртаюцца. Меркаванні аўтара могуць не адпавядаць пункту гледжання рэдакцыі. Аўтары нясуць адказнасць за дакладнасць матэрыялаў.
*Матэрыял на правах рэкламы.
© "Культура", 2020. Наклад 2843. Індэксы 63875, 638752. Рознічны кошт — па дамоўленасці.
Падпісана ў друк 19.12.2020 у 18.00. Замова 3742.
Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства "Выдавецтва "Беларускі Дом друку".
220013, г. Мінск, праспект Незалежнасці, 79/1. ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004.

Ялінка, не... загарайся, або Як бяспечна адсвяткаваць Новы год?

Новы год — гэта не толькі святочны настрой, але і напружаная праца супрацоўнікаў сістэмы МНС - пажарных, ратавальнікаў ды іншых прафесіяналаў — па прадухіленні пазаштатных сітуацый, звязаных з небяспечнымі з’явамі ў месцах масавага знаходжання людзей. У сувязі з тым, што раённыя Цэнтры і Дамы культуры, сельскія клубы падчас навагодніх мерапрыемстваў наведвае даволі шмат людзей, увага да названых сацыяльных аб’ектаў з боку работнікаў Міністэрства па надзвычайных сітуацыях Беларусі заўсёды была і будзе самай пільнай.

Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ

СЛУЖБА 101 У ВІНШАВАЛЬнай ПАШТОЎЦЫ

Дарэчы будзе сказаць, што цяпер у нашай краіне поўным ходам ідзе рэспубліканская акцыя пад назвай “Бяспечны Новы год!” Яна пачалася 7 снежня і будзе доўжыцца аж да самага апошняга дня 2020 года.

Названая акцыя ніколі не абыходзіцца без яркіх цікавых конкурсаў і забаўляльных праграм. Гэты год — не выключэнне. Гэта і рэкламная кампанія “Поўны адрыв”, конкурсы “Навагодні дызайн ад МНС” і на лепшы відэаролік “Бяспечны Новы год!”, анлайн-віктарына “Хто хоча стаць геніем бяспекі?”, віншаванні і перасцярогі Дзядоў Марозаў-ратавальнікаў і шмат чаго яшчэ. Дапамагаць у правядзенні мерапрыемстваў акцыі ратавальнікам будуць актывісты Беларускай маладзёжнай грамадскай арганізацыі ратавальнікаў-пажарных.

Напрыклад, днямі ў рамках акцыі інспектар сектара прапаганды Карэліцкага раённага аддзела МНС Гродзенскай вобласці Кацярына Зуза падрыхтавала “бяспечныя” лісты пажылым жыхарам раёна, каб яшчэ раз нагадаць пра тое, як важна ведаць і выконваць правілы бяспекі. У канверты, якія адрасаты атрымаюць ад службы 101, уклалі віншавальную паштоўку, наглядна-выяўленчую прадукцыю з напамінам, як бяспечна сустраць калядныя святы, а таксама тэматычныя календары з нумарамі тэлефонаў службы ратавання.

А, скажам, у рамках той жа акцыі выратавальнікі Дзятлаўшчыны прынялі ўдзел у шэсці Дзядоў Марозаў, Снягурак і іншыя казачных персанажаў. Дзед Мароз-выратавальнік і героі пазнавальнага мультсерыяла “Чароўная кніга МНС” Воўк і Бабёр вадзілі з малымі карагоды, спявалі песні, танцавалі, а заадно і нагадвалі правілы бяспекі. Дарослыя і дзеці паўтары-

лі, як правільна ўсталяваць ялінку і запальваць бенгальскія агні.

У Кіраўскай цэнтральнай дзіцячай бібліятэцы, што на Магілёўшчыне, выратавальнікі ў рамках рэспубліканскай акцыі падрыхтавалі пераднавагоднюю бяспечную кніжную паліцу. У кніжках для маленькіх чытачоў размешчаны памятки і ўлёткі з правіламі бяспекі. А на Дрыбіншчыне ў рамках акцыі “Бяспечны Новы год” інспектар сектара прапаганды і ўзаемадзеяння з грамадскасцю мясцовага РАНС Аляксандр Іваністаў зрабіў для чытачоў друкаваных перыядычных выданняў невялікі сюрпрыз, уклаўшы ўнутр газет тэматычны буклет з правіламі бяспекі. Такія ж буклеты атрымалі па пошце і іншыя жыхары Дрыбіншчыны.

Натуральна, што акцыя “Бяспечны Новы год” ладзіцца і ў сталіцы Беларусі.

— Работнікі МНС, у тым ліку пажарныя Дзяды Марозы і Снягуркі, а таксама героі мультфільма “Чароўная кніга МНС” нагадваюць дзецям пра пытанні бяспекі і расказваюць гэта ў гульнівай форме, — адзначыла афіцыйны прадстаўнік Мінскага гарадскога ўпраўлення МНС Вольга Мельчанка. — Гэта робіцца для таго, каб названая інфармацыя была больш цікавай і даступнай.

Да слова, завяршалны этап акцыі пройдзе з 25 па 31 снежня. Праходзіць ён будзе ў месцах масавага знаходжання людзей — гэта адкрытыя пляцоўкі, буйныя гандлёвыя цэнтры, рынкі, дзіцячыя забаўляльныя цэнтры. Заглянуць ратавальнікі і на дзіцячыя навагоднія ранішнікі. Так што віншаванні з надыходзячым святам ад работнікаў МНС не толькі падымуць усім настрой, але і нагадаюць аб важнасці правілаў бяспекі.

ПРА ПЕЧЫ І НЕ ТОЛЬКІ

Увага супрацоўнікаў МНС Беларусі да навагодніх святаў — не выпадковая. Напрыклад, як адзначыў старшы інспектар Слонімскага РОЧС Юрый Булыка,

Пажарная бяспека ў арганізацыях сферы культуры Беларусі: на вуліцы і дома

Аляксандр Іваністаў нагадвае жыхарам Дрыбіншчыны пра бяспеку.

Кацярына Зуза адпраўляе паштоўкі ў рамках акцыі.

за 11 месяцаў гэтага года ў раёне адбылося 45 пажараў, на якіх загінула пяць чалавек, а яшчэ 3 былі траўмаваныя. Па словах Юрыя Булыкі, з надыходам халадоў значна павялічваецца колькасць “пячых пажараў”, таму ў гэты час неабходна звярнуць асаблівую ўвагу на бяспечную эксплуатацыю пячнага ацяплення, зага-

ненай дзверцай. Да таго ж, нельга пакідаць печы, якія топяцца, без нагляду, або давяраць топку малалетнім дзецям.

Як адзначыў Юрый Булыка, часцяком пажары адбываюцца з-за запальвання ўзгаральных матэрыялаў, што захоўваюцца ў непасрэднай блізкасці ад печы і над топачнымі адтулінамі.

Дзед Мароз выратавальнік з Дзятлаўшчыны.

дзя праверыць спраўнасць печы, дымавых каналаў і зрабіць іх ремонт. Да таго ж, варта памятаць, што чысціць дымаходы ад сажы неабходна не менш аднаго разу на два месяцы цягам усяго ацяпляльнага сезона.

Для сельскіх клубаў Беларусі, у якіх, як вядома, даволі шмат дзе яшчэ выкарыстоўваецца пячнае ацяпленне, парады гэтыя — самыя актуальныя. Інспектар нагадаў таксама, што своечасова знайсці ўцечку дыму праз шчыліны дапамагае пабелка пячных дымавых комінаў. Падчас эксплуатацыі печы забараняецца выкарыстоўваць дровы, даўжыня якіх перавышае пэўныя памеры, а таксама тапіць печы з адчы-

Таму катэгарычна забараняецца сушыць і складваць на печы ці на адлегласці не менш за 1,25 метра ад іх паліва, адзенне і іншыя ўзгаральныя матэрыялы.

Напрыканцы інспектар зазначыў, што своечасова выявіць узгаранне могуць дапамагчы аўтаномныя пажарныя апавяшчальнікі, якія рэкамендуецца ўсталяваць у кожным пакоі. Што ж, з улікам сказанага, названыя парады прыдадуцца заўсёды. Асабліва цяпер, у халодную зімовую пару года.

ДЗЕ ЁЛКА — ТАМ МНС

Праўда, у майго даўняга знаёмага, дырэктара сельскага клуба вёска Плябануцы Ваўкавыскага раёна

Аляксандра Бабіна, пра якога не раз пісала “К” (нагадаю, што яго дыскатэкі “трымелі” на ўсю Гродзенскую вобласць, збіраючы сотні людзей!), праблем з пячным ацяпленнем ніколі не ўзнікала.

— Справа ў тым, што мы замянілі пячнае ацяпленне на кацёл, які працуе на цвёрдым паліве, — адзначыў Аляксандр Бабін. — Падчас навагодніх мерапрыемстваў у нас дзюжурцы не толькі міліцыянер, але і супрацоўнік МНС Беларусі. Так што ўсе святы ў нас адбываюцца пад самым пільным наглядом.

Як кажа Аляксандр Бабін, петарды і бенгальскія агні ў сельскім клубе не дазвалялі выкарыстоўваць нікому самі арганізатары навагодніх мерапрыемстваў. А святочную ялінку, згодна з патрабаваннем пажарных службаў, штогод ставілі так, каб да столі і сцен заставалася вольным не менш за мет. Ды й ілюмінацыя снежнай прыгажуні маніравалася з захаваннем правіл усталёўкі электраабсталявання.

— Калі казаць пра пажарную бяспеку, дык трэба адзначыць, што ў нас, у клубах Ваўкавыскага раёна, стаіць сістэма АПС — апавяшчальная пажарная сігналізацыя з модулем “Маланка”, — кажа Аляксандр Бабін. — Калі спрацоўвае датчык пажару, дык аўтаматычна па ўбудаванай сімкарце званок паступае на пульт пажарнай часткі.

Да слова, падобная сістэма “Маланка”, згодна з інфармацыяй на сайце МНС Беларусі, каштуе ні многа ні мала — 310 рублёў без уліку НДС. Але, як раскажаў мне Аляксандр Бабін, гэтая сістэма з’явілася ў клубе за кошт сродкаў Ваўкавыскага аддзела культуры, бо на сёння, як вядома, існуе цэлы шэраг права-

вых актаў, якія абавязваюць усталёўваць падобную сістэму апавяшчэння ў месцах масавага знаходжання людзей.

ПЕТАРДЫ — ГЭТА НЕ ЦАЦКА

І апошняе. Не магу не сказаць пра навагоднія петарды, якія штогод прыносяць шмат небяспекі. Напрыклад, у перыяд святкавання навагодніх і калядных святаў 2020 года толькі на тэрыторыі Гомельскай вобласці па прычыне парушэння правілаў выкарыстання піратэхнічных вырабаў дванаццаць чалавек атрымалі траўмы, пяць з якіх дзеці. У Жлобінскім раёне, як раскажалі ў мясцовым РАНС, ад выбуху петардаў пацярпелі трое дзяцей.

Так, 1 студзеня 2020 года ў 14 гадзін 20 хвілін у Жлобіне хлопчык 2008 года нараджэння ў выніку неасцярожнага абыходжання з петардай атрымаў піратэхнічную траўму і быў шпіталізаваны ў Жлобінскую раённую бальніцу. У гэты ж дзень, а 17 гадзіне хлопчык 2005 года нараджэння атрымаў, як сведчаць сухія звесткі з медыцынскай даведкі, “тэрмічны апёк 1, 2 ступені (менш за 1%) 1, 3 пальцаў правай рукі”.

Таму, каб пазбегнуць трагедыі і непрыемнасцей пры выкарыстанні піратэхнічных вырабаў, у Жлобінскім МНС мне і ўсім чытачам “К” яшчэ раз нагадалі правілы бяспекі: пры куплі петардаў пытацца ў прадаўцоў сертыфікаты адпаведнасці, правяраць тэрмін вырабы рэчы і гарантыйны тэрмін захоўвання, вывучаць інструкцыю па ўжыванні піратэхнічнага вырабу, не разбіраць петарды і не набываць іх з рук.

Акрамя таго, трэба памятаць, што выкарыстоўваць піратэхніку можна толькі на адкрытым паветры. Варта абавязкова адысці на бяспечную адлегласць ад будынкаў і збудаванняў, а таксама аўтамабіляў, сачыць за тым, каб побач не было выпадковых мінакоў. Ні ў якім разе нельга выкарыстоўваць піратэхніку ў грамадскіх месцах. Нельга запускарць піратэхніку пры моцным ветры, з акна ці балкона шматпавярховага дома, а таксама нельга дазваляць карыстацца ёю дзецям.

Будзем спадзявацца, што гэтыя і іншыя парады супрацоўнікаў МНС Беларусі яшчэ раз нагадаюць пра небяспеку, якая можа здарыцца падчас святкавання Новага года ды Калядаў і засцерагуць многіх ад непажаданай бяды. Што ні кажы, а ў пераднавагоднія дні хочацца проста чакаць свята, думаючы пра радаснае, вясёлае і шчаслівае. Тое, чаго жадаеш і сабе, і кожнаму.

Відаць, кожны, хто праязджаў па трасе Мінск — Брэст за паваротам на Мір, памятае велічную металічную фігуру зубра, усталяваную ў 2003 годзе на памежжы трох абласцей — Брэсцкай, Гродзенскай і Мінскай. Непадалёк ад гэтага месца разгаліноўваюцца традыцыйныя турыстычныя маршруты — на Мір і Нясвіж, да славытых замкаў. Але ў навакольных вёсках і мястэчках ёсць на што зірнуць і акрамя агульнавядомых турыстычных цікавостак. Мы наведалі гэтыя ваколіцы, каб даведацца, якія аб'екты гісторыка-культурнай спадчыны таксама могуць зрабіцца годнай часткай вандроўных маршрутаў.

Палац Рдултоўскіх у Снове.

З вандроўкі на памежжы трох абласцей

Дадаць “разынкі” ў турыстычны “пірог”

Антон РУДАК / Фота аўтара

СУПЛЁТ ЭПОХ І ЛЁСАЎ

Першы прыпынак робім у вёсцы Астроўкі, што ў Нясвіжскім раёне Мінскай вобласці. Тут захаваўся помнік драўлянага дойлідства — царква ў імя святога Георгія Перамоганосца. Храм, збудаваны ў сярэдзіне XIX стагоддзя, магчыма, не самы старажытны і відовішчны — яго сціплы выгляд без асаблівых архітэктурных выбітнасцяў зацікавіць далёка не кожнага падарожніка. Мусім прызнацца, што ў нашай вандроўцы мы перш таксама разглядалі Астроўкі толькі як прамажэўны пункт на шляху да далейшых помнікаў. Але, праязджаючы каля сціплай цэркаўкі, нельга было не спыніцца і не паспрабаваць зазірнуць глыбей ў гісторыю гэтай мясціны.

Астроўкі ўпершыню ўзгадваюцца ў гістарычных крыніцах яшчэ ў 1530 годзе, калі гэтай вёскай пачаў валодаць некалі магутны, але сёння, на жаль, не надта шырока вядомы магнатскі род Пратасевічаў. Да гэтага роду належаў, напрыклад, вядомы дзяржаўны і рэлігійны дзеяч XVI стагоддзя ў Вялікім Княстве Літоўскім Валяр'ян Пратасевіч. Ён быў не толькі віленскім каталіцкім біскупам, але і асабістым сакратаром вялікага князя літоўскага Жыгімонта Аўгуста, а таксама — адным з заснавальнікаў езуіцкага калегіума, што пазней быў пераўтвораны ў Віленскі ўніверсітэт, першую вышэйшую навучальную ўстанову ВКЛ.

Але сярод прадстаўнікоў роду Пратасевічаў былі вернікі і іншых канфесій — так, Іона Пратасевіч, сучаснік Валяр'яна, з'яўляўся нават мітрапалітам кіеўскім і ўсяе Русі. Таму не дзіўна, што і ў Астроўках сляды дзвюх хрысціянскіх канфесій цесна перапляліся. Тут, ля праваслаўнай царквы, можна пабачыць і невялічкую пахавальную каплічку — відавочна каталіцкую, з надпісам на польскай мове. Шыльда крыху пашкоджаная, але з тэксту ясна, што адзін з уладальнікаў Астровак узвёў гэты помнік у 1820-я гады на магіле сваёй жонкі.

Пазней побач з'явіліся

магілы праваслаўных святара і псаломшчыка, якія служылі ў царкве ў міжваенныя гады, а таксама — брацкія пахаванні часоў Вялікай Айчыннай вайны. Так, тут ляжаць сем невядомых салдат, якія загінулі ў баях каля вёскі ў чэрвені 1941 года, і двое партызан, якія палеглі ў лютым 1944-га. Ля царквы ўзвышаецца і стэла з выявай пяціканцовай зоркі — гэта помнік вяскоўцам, якія загінулі падчас вайны. І такое суседства выглядае цалкам гарманічным — тут, на царкоўным цвінтары, дзе перапляліся лёсы і сведчанні розных эпох, якія складаюцца ў адно цэлае, у агульную гісторыю.

Наступны пункт на нашым шляху — вёска Прасці, якая пачынаецца адразу ж за полем, дзе стаіць Астроўская царква. У Прасцях, стаіць на старых могільках каталіцкая капліца таго самага роду Пратасевічаў, збудаваная ў сярэдзіне XIX стагоддзя ў неагатычным стылі. Яшчэ не так даўно гэты мураваны будынак выглядаў сапраўднай руінай — у пасляваенныя гады ён быў разрабаваны і моцна пашкоджаны.

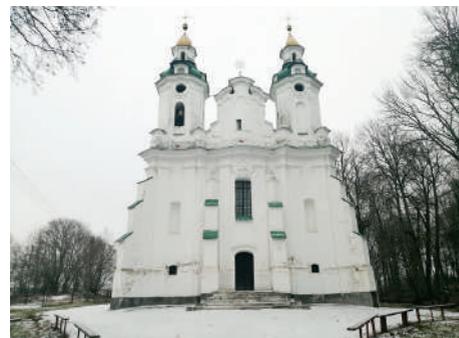
Але, на шчасце, у 2009 годзе распачалася рэстаўрацыя гэтага храма паводле праекта архітэктара Аляксея Яроменкі, падчас якой былі адшуканы ды перапахаваныя і парэшткі некаторых прадстаўнікоў роду Пратасевічаў. У выніку ў 2018 годзе капліца была асвечаная як касцёл у гонар святога Станіслава.

РАДЗІМА ПАДАРОЖНАГА АСВЕТНІКА

З Прасцей рушым далей на паўночны захад і трапляем у вёску Вялікая Мядзвядка, што ў Карэліцкім раёне Гродзенскай вобласці. Гэта радзіма аднаго з легендарных філаматаў, геолага Ігнацыя Дамейкі, які ў выніку паразы паўстання 1830 — 1831 гадоў быў вымушаны эміграваць з Расійскай імперыі і праславіўся сваёй навуковай дзейнасцю далёка за акіянам, у паўднёваамеры-

канскай краіне Чылі.

Ад колішняй сядзібы Дамейкаў, на жаль, захаваўся толькі аднапавярховы мураваны будынак флігеля, дзе яшчэ не так даўно знаходзіўся дзіцячы садок “Малыш”, аб чым сведчыць шыльда на сцяне пры ўваходзе. Некалькі гадоў таму здарыўся пажар, і сёння гэтыя сцены яшчэ патрабуюць добраўпарадкавання. Некалі ж нават існавалі планы размясціць тут музей, прысвечаны славутаму земляку. Што ж, застаецца спадзявацца, што калісьці гэтыя надзеі спраўдзяцца, і аб жыцці і дзейнасці Ігнацыя Дамейкі на яго малой радзіме будучы нагадваць не толькі бюст і памятны камень з яго імем, якія можна бачыць у

Царква ў вёсцы Вольна.

цэнтры вёскі.

Непадалёк у наваколлі можна знайсці і іншыя мясціны, звязаныя з рухамі філаматаў ды філарэтаў — Завосце, дзе нарадзіўся Адам Міцкевіч і дзейнічае яго музей-сядзіба, Задзвене, што належала роду Чачотаў, з якога паходзіць вядомы літаратар Ян, а таксама Туганавічы, дзе знаходзілася сядзіба Верашчакаў — роду, з якога паходзіла каханая Міцкевіча, і дзе захаваўся камень філарэтаў, ля якога збіраліся ўдзельнікі гэтай таёмнай патрыятычнай арганізацыі.

КАЛЫСКА ВЕРШАТВОРЦЫ

З Вялікай Мядзвядкі накіроўваемся ў суседнія Макашы Баранавіцкага раёна, гэта ўжо Брэсцкая вобласць — тут нарадзіўся яшчэ адзін славыты зямляк, паэт Уладзімір Жылка. Перад уездом у вёску, над ракой

Ушой, галоўная патэнцыйная турыстычная адметнасць — адноўлены вадзяны млын, у якім удалося захаваць начынне, патрэбнае для перамоўкі зерня.

Драўляная хага, дзе ў 1900 годзе з'явіўся на свет Уладзімір Жылка, стаіць проста ў цэнтры паселішча — тут і сёння жывуць людзі, і толькі сціплая мемарыяльная шыльда нагадвае пра тое, што ў гэтых сценах рос і выхоўваўся адзін з найвыдатнейшых і недаацэненых паэтычных талентаў беларускай літаратуры першай траціны XX стагоддзя.

Лёс Уладзіміра Жылкі быў трагічны — ён з маладых гадоў хварэў на сухоты, пэўны час вучыўся ў Чэхаславакіі, у сярэдзіне 1920-х

ку сёння зноў дзейнічае як касцёл. Храм з'яўляецца ўнікальным узорам гатычнай архітэктуры на беларускіх землях і ўражвае прастай строгаасцю ўзнёслых ліній сваіх муроў.

З Ішкальдзі рукой падаць да Паланечкі. Перш пры дарозе на беразе ракі Змейкі аглядаем руіны старога вадзянога млына, ад якога, на жаль, захаваліся толькі рэшткі дзвюх сценаў — хаця яшчэ з трыццаці гадоў таму будынак стаяў цэлы. У цэнтры вёскі — шматпакутны колішні палац Радзівілаў першай паловы XIX стагоддзя, асноўны аб'ём якога мае два паверхі, з аднапавярховымі флігелямі, што прымыкаюць па баках. Некалі ў гэтых мурах гасця-

Царква ў Вялікай Ліпе.

перабраўся з Заходняй Беларусі ў БССР — але ўжо ў 1930 годзе быў арыштаваны па сфабрыкаванай справе і праз тры гады памёр у высылцы ад абвастэрэння хваробы. Роднае гняздо Уладзіміра Жылкі магло б зрабіцца годным увагі пунктам тэматычных экскурсійных маршрутаў, прысвечаных літаратурным талентам, якіх далі свету гэтыя ваколіцы.

КРАЙ ВЕЛІЧНЫХ ХРАМАЎ

Далей наш шлях ляжыць у вёску Ішкальдзь. Тут знаходзіцца сапраўдная перліна нашага маршрута — адзін з найбольш старажытных касцёлаў Беларусі, храм, збудаваны ў 1449 — 1472 гадах і асвечаны ў гонар Найсвяцейшай Тройцы. За сваю больш як паўтысячагадовую гісторыю гэты будынак пераходзіў ад каталікоў да пратэстантаў, пасля да праваслаўных, але ў выні-

валі такіх класікі беларускай і рускай літаратуры, як Уладзіслаў Сыракомля і Дзяніс Фанвізін — але сёння, на жаль, будынак застаецца занятым.

Тым не менш, літаральна праз дарогу ад палаца знаходзіцца яшчэ адна несумненна выбітнасць вёскі — драўляны касцёл святога Юрыя. Збудаваны ў 1751 годзе, пазней ён зазнаў пэўныя перабудовы і аднаўленні, і ў выніку спалучае ў сваім абліччы рысы як неаготыкі, так і мадэрну. Дарэчы, касцёл гэты славыты яшчэ і тым, што менавіта ў ім быў ахрышчаны ўжо згаданы намі вышэй Ігнацы Дамейка.

Наступны прыпынак — у вёсцы Вольна, дзе акрамя цудоўнага ўтульнага парку захаваліся некалькі гаспадарчых пабудов ад сядзібы шляхецкага роду Слізняў. Сярод іх, напрыклад, колішні бровар, закладзены ў 1830 годзе — найстарэйшы

ў Беларусі. Апроч таго, Вольна славіцца і Свята-Троіцкай царквой, якая была збудаваная ў 1768 годзе як уніяцкая, і ўяўляе з сябе выдатны помнік віленскага барока.

ДВА ПАЛАЦЫ З РОЗНЫМІ ЛЁСАМІ

Пасля кіруемся ў Сноў Нясвіжскага раёна — тут, акрамя касцёла Святога Яна Хрысціцеля, што пабудаваны ў 1760 годзе, звяртае на сябе ўвагу палац роду Рдултоўскіх 1827 года, што стаіць на беразе ракі Сноўка. Гэты велічны будынак даўжынёй у 140 метраў у апошнія гады належыць адному з сілавых ведамстваў, таму яго навакольная тэрыторыя ахоўваецца, і трапіць да сценаў палаца няпроста. Тым не менш, будынак захаваўся ў добрым стане, і з часам мог бы зрабіцца сапраўдным упрыгожаннем турыстычных маршрутаў у ваколіцах Нясвіжа. А вось у будынак сядзібы ў Горным Снове, дзе яшчэ з дзесяці гадоў таму знаходзіўся мясцовы шпіталь, трапіць нашмат лягчэй — гэты двухпавярховы гмах сёння застаецца занятым баным, і доступ у яго адкрыты для ўсіх ахвочых. Такая сітуацыя наўрад ці спрыяе добраму захаванню будынка — а ён, тым не менш, мог бы скласці разам з палацам на беразе Сноўкі годны цэласны комплекс, які зможа прывабіць сюды турыстаў.

ЗАБЫТЫЯ СЯДЗІБЫ

Са Снова па дарозе ў Нясвіж можна наведаць яшчэ дзве колішнія шляхецкія сядзібы. Першая з іх — у Вялікай Ліпе, з барочнай Свята-Пакроўскай царквой, пабудаванай у 1773 годзе і акружанай мураванай агародкай. Побач — званіца і капліца-пахавальня славутага роду Абуховічаў. З царкоўнага цвінтара на ўскрайку вёскі адкрываецца прыгожы від на колішні маёнтак Абуховічаў — захаваўся цэлы комплекс мураваных гаспадарчых пабудов: стайня, свіран, бровар, двухпавярховы флігель. Не менш цікавай выглядае і сядзіба ў Завушыцы, што далей па дарозе ў бок Нясвіжа — яе адметнасць палягае ў тым, што зберагліся ў добрым стане не мураваныя, а драўляныя гаспадарчыя пабудовы.

Як відаць, у ваколіцах Міра і Нясвіжа на памежжы трох абласцей ёсць яшчэ багата цікавых куткоў, што захоўваюць памяць аб славытых асобах нашай гісторыі. Варта толькі прыкласці больш намаганняў і ўважліва паставіцца да патэнцыялу гэтых помнікаў — і яны могуць зрабіцца неад'емнай часткай турыстычных маршрутаў, якія дапамогуць напоўніць раскрыць сакрэты мінуўшчыны навакольных абшараў.

Згодна са шматгадовай традыцыяй, напрыканцы кастрычніка або ў першай палове лістапада мы ладзім апошнюю ў “сезоне” вандроўку ў Грушаўку. Прымеркавана яна да дня нараджэння Тадэвуша Рэйтана (каля 28 кастрычніка). Пачынаецца маршрут з Ляхавічаў, дзе на старых могілках пад лістоўніцай знайшлі апошні спачын малодшых браты Тадэвуша, пляменнікі, а таксама бацькі апошняга прадстаўніка роду Юзафа. А завяршаецца — у родавым котлішчы Рэйтанаў, на падворку сядзібы. Гэтым разам вандроўка была перанесена на канец лістапада. Сёлета, цягам пянаго года, мы ўжо шмат разоў наведваліся ў Грушаўку, каб назіраць за павольным ходам рэстаўрацыйных прац. Таму хацелася ўбачыць нейкія кардынальныя змены. На вялікі жаль, зладзіць гэтым годам летнік і фестываль “ДАХ” у Грушаўцы, па пэўных прычынах, не ўдалося. Замест гэтага спярша ў Пашкоўцах (вёсцы, у мінулым шырокавядомай сваімі музыкантамі), а потым у ляхавіцкай раённай бібліятэцы імя Якуба Коласа намі былі праведзены мастацкія выставы, прымеркаваныя да 280-годдзя Тадэвуша Рэйтана. За што асобная падзяка харэографу Алене Прохаравай і дырэктцыі бібліятэкі. Нам жа застаецца толькі распавесці аб падзеях самага апошняга часу.

Заканчэнне. Пачатак у
№№ 49 — 50

Зміцер ЮРКЕВІЧ /
Фота аўтара

ШЛЯХ ДА КАПЛІЦЫ

Ад Ляхавічаў да Грушаўкі недалёка. Крыху болей трох кіламетраў добрай асфальтавай дарогі, пракладзенай акурат да пачатку рэстаўрацыйных прац. Але агляд мясцовых цікавостак пачынаецца, зазвычай, не з сядзібы. Не даязджаючы некалькіх сотняў метраў да вёскі Грушаўка, з правага боку, на краю лесу стаіць капліца-пахавальня роду Рэйтанаў. Пабудавалі яе паміж 1911 і 1914 гадамі, да пачатку Першай сусветнай вайны. Месца, куды па задумцы апошняга прадстаўніка роду Юзафа Рэйтана павінны былі быць перанесены астанкі ўсіх Рэйтанаў (у тым ліку і з ляхавіцкіх могілак), было абрана загадзя. Ён жа, магчыма, замовіў і праект. Самога Юзафа спярша пахавалі на новых каталіцкіх могілках у Ляхавічах, але потым, калі капліца была завершана, перапахавалі ў Грушаўцы. Згодна з задумкай аўтараў праекта ад капліцы да сядзібы вяла палявая дарога, якую, для зручнасці працы сельскагаспадарчай тэхнікі, даўно запахалі. Усё, што засталася ад тых часоў — алея векавых лістоўніц. Пачынаецца яна ад брамы капліцы і сёння вядзе далей, у поле, дзе ў залежнасці ад сезона, уздымаюцца жыта або кукуруза. Можа калі-небудзь, пасля аднаўлення сядзібнага комплексу, справа дойдзе і да той запаханай палявой дарогі? А пакуль можна было б пракласці нешырокую сцяжынку з вонкавага боку алеі, каб турысты не ўрываўся ў капліцу праз праломы ў агароджы, а падыходзілі да яе па алеі, з адпаведнымі думкамі, як і меркавалася калісьці. Сёлета алея выглядае даволі прывабна. Праўда нам спатрэбілася правесці некалькі суботнікаў, каб прыбраць густыя парасці ляшчыны і хмызнякоў, якія літаральна душылі лістоўніцы ў

Сядзібны будынак, вясна, 2015.

сваіх абдымках. Падчас адной такой выправы, поруч з прадстаўнікамі Арт-суполкі імя Тадэвуша Рэйтана і журналістамі газеты “Культура”, працаваў і “вечны вандроўнік” Юрый Жыгамонт. Колькі гадоў таму паставілі мы ля капліцы і інфармацыйны шчыт.

Як за год змянілася капліца і што зроблена рэстаўрацыйнамі?

Па-першае, праведзены працы па гідраізаляцыі падмуркаў. Па-другое, умацаваны скляпенні, якія знаходзіліся ў вельмі непрыглядным стане. Летам можна было пабачыць і драўляныя канструкцыі страхі. Праўда, на момант візіту іх яшчэ не пакрывалі бляхай (часова), як было прадугледжана праектам. З’явіліся і краткі на ўваходзе ў капліцу. Тое, што будаўнічыя лясы ад капліцы не прыбраны цалкам, дае надзею, што працы на даху будуць працягнуты.

СЯДЗІБНЫЯ МЕТАМАРФОЗЫ

З красавіка, калі ў Грушаўцы пачаліся працы, сядзіба змянілася непазнавальна. Тых, хто не занадта глыбока паглыбілаецца ў гісторыю сядзібы, два здымкі “да” і “падчас” рэстаўрацыі часам уганяюць ў роспач. Але, хто добра знаёмы з аб’ектам, ведае там кожную трэску, настроены больш аптымістычна. Бо, відавочна, сядзіба патрабавала неадкладнай рэстаўрацыі. Інакш яе мог напаткаць лёс падобнай сядзібы ў Лошыцы, у якой старую драўляную частку цалкам замянілі навабудам.

Як і ў выпадку з капліцай, на сядзібе спярша ўмацавалі

Сядзіба ў Грушаўцы адраджаецца

Сядзіба, лістапад, 2020

падмуркі і зрабілі іх гідраізаляцыю. Бо ў некаторых месцах яны ўжо пачалі абвальвацца вялікімі пластамі. Старая вадаадводная сістэма не рамантавалася дзесяцігоддзямі, і сядзіба пасля моцнага дажджу літаральна стаяла “па кале-

Алея пры капліцы, лістапад, 2020.

на” ў вадзе. Непазнавальна змяніліся і падвалы. Раней, без дадатковага рэквізіту, у іх можна было здымаць “стужку жахаў”. Сёння там чыста, суха, светла. Устаўлены вокны. Некаторыя пакоі, згодна з праектам прыстасавання, непазнавальна змяніліся. У іх з’явіліся цагляныя перагародкі, а таксама памяшканні будучага санвузла. Часткі аўтэнтычнай падлогі ў калідоры (пару слаёў цэглы) ужо няма. Замест яе бетон. Будзем спадзявацца, што другая частка застанеца. Згодна з праектам у гэтых шматлікіх пакойчыках у бліжэйшай перспектыве мусіць запрацаваць музейная экспазіцыя, “атабарыцца” мастацкая школа, павінны з’явіцца памяшканні для правядзення розных імпрэзаў.

Што ж датычыцца драўлянай часткі сядзібы, то працы, як нам падалося, яшчэ няма, хаця і зроблена вельмі

шмат. Пачнем са страхі. Большая яе частка ўжо пакрыта “дранкай” (пры Рэйтанах была крыта гонтай, а потым бляхай). Бадзёра вытыраючыю восем новых цагляных комінаў. На светлавых вокнах на страсе з’явіліся арыгінальныя накрывкі. Сцены сядзібы, ашалеваныя дошкамі, з-за прапіткі пакуль маюць прывабны шэры, свінцовы колер. Аднаўляюцца паціху драўляныя элементы аздаблення. Праўда, не ва ўсе вокны былі устаўлены рамы і толькі ў некаторых з іх ужо устаўлена шкло. На месцы бакавых ганкаў пакуль толькі апорныя

на замежныя сродкі. Сумма гранта складае 1 327 000 еўра, з якіх 140 000 еўра — ўнёсак беларускага боку. Праектная дакументацыя была падрыхтавана спецыялістамі “Брэстрэстаўрацыі”, а генеральным падрадчыкам праекта стаў “Будтрэст № 7” (Мінск). Улетку, у разгар прац, на аб’ектах (капліца і сядзіба) працавалі дзве брыгады будаўнікоў, каля 20 чалавек. Раз-пораз далучаліся да іх і мясцовыя жыхары.

Каб даведацца аб навінах грушаўскай рэстаўрацыі, мы звязаліся з Нінай Прыхач, начальнікам аддзела ідэалагічнай працы, культуры і справах моладзі Ляхавіцкага райвыканкама, куратарам праекта з боку мясцовых уладаў.

Вынікае, што на сённяшні момант першы транш гранта ЕС (415 000 еўра), які быў атрыман у чэрвені 2019-га, цалкам засвоены. Другі, які мусіў паступіць пазней, пакуль да адрасата не дайшоў. З-за гэтага частка прац на пэўны тэрмін была згорнута. І праект, які ў снежні мог завяршыцца ўрачыстым мерапрыемствам, пакуль далёкі ад завяршэння.

Частку прац будаўнікі выканалі “авансам”. Такім чынам, адсутнасць надзейнага даху на капліцы, адсутнасць ганкаў і шмат якая іншая “адсутнасць” знайшла сваё лагічнае тлумачэнне.

Аб навінах грушаўскай археалогіі мы вырашылі пацікавіцца ў археолага Аляксандра Башкова, дацэнта кафедры гісторыі славянскіх народаў Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.С. Пушкіна, кандыдата гістарычных навук.

У Грушаўцы археолагі і валанцёры працавалі ў маі — чэрвені. Прычым гэта не былі паўнаватасныя археалагічныя працы. Бо археолагі ажыццяўлялі нагляд за правядзеннем земляных прац пры ўмацаванні падмуркаў сядзібы. Тым не менш, колькасць знойдзеных “артэфактаў” XVII — XX стагоддзяў

КАЛІ БУДЗЕ ПРАЦЯГ

Як вядома, працы ў Грушаўцы вядуцца ў тым ліку і

Капліца-пахавальня, лістапад, 2020.

на замежныя сродкі. Сумма гранта складае 1 327 000 еўра, з якіх 140 000 еўра — ўнёсак беларускага боку. Праектная дакументацыя была падрыхтавана спецыялістамі “Брэстрэстаўрацыі”, а генеральным падрадчыкам праекта стаў “Будтрэст № 7” (Мінск). Улетку, у разгар прац, на аб’ектах (капліца і сядзіба) працавалі дзве брыгады будаўнікоў, каля 20 чалавек. Раз-пораз далучаліся да іх і мясцовыя жыхары.

Каб даведацца аб навінах грушаўскай рэстаўрацыі, мы звязаліся з Нінай Прыхач, начальнікам аддзела ідэалагічнай працы, культуры і справах моладзі Ляхавіцкага райвыканкама, куратарам праекта з боку мясцовых уладаў.

Вынікае, што на сённяшні момант першы транш гранта ЕС (415 000 еўра), які быў атрыман у чэрвені 2019-га, цалкам засвоены. Другі, які мусіў паступіць пазней, пакуль да адрасата не дайшоў. З-за гэтага частка прац на пэўны тэрмін была згорнута. І праект, які ў снежні мог завяршыцца ўрачыстым мерапрыемствам, пакуль далёкі ад завяршэння.

Частку прац будаўнікі выканалі “авансам”. Такім чынам, адсутнасць надзейнага даху на капліцы, адсутнасць ганкаў і шмат якая іншая “адсутнасць” знайшла сваё лагічнае тлумачэнне.

Аб навінах грушаўскай археалогіі мы вырашылі пацікавіцца ў археолага Аляксандра Башкова, дацэнта кафедры гісторыі славянскіх народаў Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.С. Пушкіна, кандыдата гістарычных навук.

У Грушаўцы археолагі і валанцёры працавалі ў маі — чэрвені. Прычым гэта не былі паўнаватасныя археалагічныя працы. Бо археолагі ажыццяўлялі нагляд за правядзеннем земляных прац пры ўмацаванні падмуркаў сядзібы. Тым не менш, колькасць знойдзеных “артэфактаў” XVII — XX стагоддзяў

больш за дзвесце адзінак. У гэтым спісе манеты і кавалкі паліванай кафлі, старыя газеты, фотаздымкі і нават урыўкі прыватных лістоў першай паловы XX стагоддзя. Цікава, што ў спісе знаходак манета “барашка” 1666 года (гэта час, калі ў Грушаўцы пасля “невядомай вайны” 1654 — 1667 гадоў вось-вось павінен быў з’явіцца новы гаспадар — слонімскае земскае суддзя Стафан Бруханскі — аўт.). Яшчэ адна манета, праўда, маскоўская “дзеньга”, мае дату 1734 год (а гэта час, калі ў Грушаўцы магла пачацца будоўля новай сядзібы — аўт.). Знаходкі, якіх сапраўды няма, раней ці пазней плануецца выставіць у музейчыку пры сядзібе.

Але галоўным “адкрыццём” спадар Башкоў назваў падмуркі старой сядзібы, якія выпадкова былі знойдзены будаўнікамі падчас расчысткі вынасных ганкаў. Пазней знаходка была даследавана археолагамі. Аказалася, што пад падмуркамі канца XIX стагоддзя, на глыбіні каля метра ад паверхні, залягаюць падмуркі XVII — XVIII стагоддзяў. Пры будаўніцтве Юзафам Рэйтанам новага палачыка старыя падмуркі часткова прыбралі, а часткова накрылі новымі. Наконт вар’янтаў захавання падмуркаў (кансервацыі) Аляксандр Башкоў выказаўся так: “Трэба засыпаць пяском або накрываць шчытамі”.

Тут мне ізноў узгадалася “Мураванка”, флігель праваруч ад сядзібы. Напачатку 2000-х ён быў, калі так можна сказаць, у ідэальным стане. Пакуль аднойчы, падчас навальніцы, паваленым дрэвам не было растружана шыфернае пакрыццё страхі. Цяпер каб аднавіць бакавую прыбудову (яна некалькі гадоў стаяла без прыкрыцця), яе прыйдзецца цалкам знесці. Ды і на самой “Мураванцы” будзе няма працы.

Але, як бы ні было, Грушаўка адраджаецца. І гэта добры знак.

Надзея КУДРЭЙКА

— Цікава, а як чалавек становіцца не проста мастаком, а мастаком па касцюмах?

— Думаю, звычайна — з маленства малое адзенне для лялек, прыдумляе яго. А як толькі мне дазволілі трымаць іголку ў руках, я і шыць пачала. Хоць бацька быў прафесійным мастаком — членам Саюза мастакоў, але ж спецыяльна мяне нікуды не аддавалі вучыцца, я сама гадоў у 14 вырашыла, што пайду ў гэты бок, мне падобалася працаваць менавіта з тэкстылем.

— У вас жа і бабуля рабіла адзенне, ткала...

— Дарэчы, я зараз аднаўляю яе ткацкі станок, ён нават імянны. Кажуць, бабуля яшчэ ў 60-я гады сама ткала поцілкі, абрусы. А да таго, канешне, рабіла адзенне. У роднай вёсцы Грышкевічы Нясвіжскага раёна яна лічылася сапраўднай модніцай, бо апраналася вельмі яркава, асабліва.

— Выставы вы адзначылі 25-годдзе творчай дзейнасці. Ад якога моманту ведзяце адлік?

— Ад першай выставы, у якой прыняла ўдзел са сваёй выпускной работай з мастацкага каледжа імя Глебава ў 95-м годзе. Гэта было дэкаратыўнае пано ў тэхніцы аплікацыі замшай. Дарэчы, выставіла я і дыпломны праект на заканчэнне Універсітэта культуры, і гэта быў ужо менавіта сцэнічны касцюм. Ад яго пайшла потым мая аўтарская серыя “Адлюстраванне”, прысвечаная рэгіянальным адметнасцям тэхнікі ручнога ткацтва. Я, калі выбірала, дзе вучыцца, адразу разумела, што, напрыклад, тэхналагічны інстытут, дызайнер адзення — не зусім маё: хацелася быць менавіта мастаком. Бо гэта ўсё ж розныя рэчы — дызайнер адзення і мастак па касцюмах. Дызайнер у першую чаргу звязаны з вытворчасцю, думае пра спажываўца, а ў мастака па сцэнічных касцюмах падыход прынцыпова іншы: перад усім мастакі вобраз, аўтарскі погляд, фантазія. Хаця, калі гаворка ідзе аб працы па замове, то даводзіцца творчыя памкненні суадносіць з пажаданнямі заказчыка.

— Я так разумею, заказваюць касцюмы творчыя калектывы. Ці многа ў вас такіх супраць?

— Вельмі многа, каля 150-ці. Адметныя гістарычныя касцюмы я распрацавала для “Тутэйшай шляхты” — фальклорнага калектыву БДУ, народныя — для ансамбля “Медуніца” медыцынскага ўніверсітэта, ансамбля танца, музыкі і песні “Талака” Віцебскай абласной філармоніі, народнага ансамбля танца “Белая Русь”, і гэтак далей. Многа дзіцячых калектываў і калектываў беларускіх дыяспар у Расіі,

Персанальнай выставай “Скрозь час”, што пайшла ў мінскай галерэі “Універсітэт культуры”, 25-годдзе сваёй творчай дзейнасці адзначыла мастак па касцюмах, член Беларускага Саюза мастакоў Наталля СМАЛЯК. Больш дакладна Наталлю можна назваць мастаком па сцэнічных касцюмах — у якіх і артысты выступаюць, і якімі можна проста любаватца як творамі мастацтва. А натхненне для працы дае гісторыя, даюць традыцыі Беларусі. Гістарычныя і фальклорныя касцюмы Наталлі Смаляк неаднойчы ўзнагароджваліся ў конкурсах, вабілі гледачоў на шматлікіх выстаўках у Беларусі і за межамі. З чаго складаецца праца мастака па касцюмах, чым яна асабліва, як узнікаюць ідэі — гаворым пра гэтае і пра многае іншае.

Сінь азёраў і золата шляхты

«Ніва залатая».

Украіне, Літве, Латвіі, Эстоніі, Таджыкістане... Асабліва шчыльна я супрацоўнічаю з Польшчай — там нават праходзіла мая персанальная выстава. Былі і касцюмы для Берлінскага сімфанічнага аркестра, для беларускага рэстарана ў Бостане, для пасольства ў Францыі.

— Здараецца, калі бачыш выступленне самадзейных калектываў, якія спяваюць ці танчаць нешта народнае, то моцна здзіўляешся таму, ува што яны апрануты, — да якога народа маюць дачыненне іх касцюмы, да якой эпохі ці хаця б стылю? Знаёмая вам такая сітуацыя?

— Так, яна нярэдка. І ад мяне падчас замоўцы патрабуюць увесці які-небудзь яркі, проста нават пякучы колер, ці яшчэ нешта падобнае. Даводзіцца пераконваць, што ў беларускім касцюме такога быць не можа. Але не заўсёды атрымліваецца — памятаю выпадак, калі я замяніла колер на больш гарманічны, дык давалося перарабіць ужо пашытыя касцюмы. Магу назваць яшчэ адну прычыну, чаму бывае немагчыма пазнаць, ці беларускі гэта касцюм і ці народны ўвогуле. Бо фінансы часта абмежаваныя, і шыецца адзін касцюм на ўсе выпадкі — і

для фальклорнага нумара, і для эстраднага. Я прадумваю такія моманты, і раблю нейкую ўніверсальную аснову, а ўжо дэталі — поясам, галаўным уборам, яшчэ чымсьці — фармірую фальклорны ці эстрадны вобраз. Але ж на свае вочы бачыла, як потым апранаецца ўсё ўперамешку! Ды й ствараюць касцюмы часта людзі не вельмі дасведчаныя. А для таго, каб працаваць з народнымі традыцыямі, іх трэба ведаць. Ну як можна не абурыцца, калі ў галаўным уборе са стужак, што магі апранаць толькі незамужнія дзяўчаты ў пошуках жаніха, на сцэну выходзіць ансамбль з жанчын пенсійнага ўзросту? Гэта недаравальная памылка, канешне.

— Адметная частка вашых твораў — гістарычныя касцюмы...

— Штуршок да іх стварэння мне дало супрацоўніцтва з Купалаўскім тэатрам — для спектакля “Чорная панна Нясвіжа” я распрацавала і выконвала дэкор касцюмаў. Давалося даследаць гэтую тэму, паглыбіцца ў гісторыю. І вось праца ў тэатры завяршылася, а ідэй засталася многа. У першую чаргу захапіла менавіта тая легенда пра чорную панну Нясвіжа — гэта

«Журавачка» і «Орлік».

канец XVI — пачатак XVII стагоддзя, і ў мяне з’явіўся свой касцюм, а потым і цэлая серыя “Чорная панна”. Заўважу, што гэта не рэканструкцыя — дакладнае паўтарэнне, а менавіта новы мастацкі твор, натхнёны мінуўшчынай. У серыі паводле падання пра белую панну Гальшан (гэта ўжо іншы гістарычны перыяд) я звярталася да больш сталага барока — там золата і белы колер. А ў аснову калекцыі “Шляхецкі скарб” паклала легенду пра скарбы, схаваныя паміж Мірскім і Нясвіжкім замкамі. У тыя часы касцюмы ў шляхты былі ж вельмі дарагія, у іх выкарыстоўваліся ніці з золата і срэбра, сапраўдныя каштоўныя камяні, і ў маёй калекцыі кожны твор названы як камень: “Чорны брыльянт”, “Мігатлівы рубін”, “Чароўны ізмурод”. Канешне, сапраўднага золата і брыльянтаў тут няма, даводзіцца прыдумляць, як іх замяніць. Такія і падобныя ім касцюмы

ствараюцца менавіта для экспаніравання, для ўдзелу ў праектах і фестывалях, гэта тое, што я магу паказаць на выстаўках як мастак.

— Але больш за ўсё вы працуеце з народным касцюмам, з фальклорнай традыцыяй. І атрымліваецца за гэта ўзнагароды.

— Аўтарская серыя “Паляцела птушачка” пачалася ў 2013 годзе, а самы новы касцюм у ёй датуецца гэтымі годамі — праца працягваецца. Яна натхнёна

народнай вобразнай традыцыяй, як вылятала птушачка — нявеста — з роднага дома. І назвы касцюмаў адпаведныя: “Ластаўка”, “Галубка”, “Пава”, “Журавачка” і гэтак далей.

А яшчэ ёсць серыя “Адлюстраванне” паводле матываў народных строяў, у якой я перапрацоўваю ўласцівы розным беларускім мясцінам асабліваці тэхнікі ручнога рамізнага ткацтва. І тут, дзякуючы самой тканіне, самому матэрыялу, з якіх пашытыя касцюмы, я магла адлюстраваць і сінь глыбокіх азёраў, у якую пераходзіць блакіт неба, і чысціню празрыстых крыніц, бязмежнасць засеяных палёў і багацце лясоў.

— Вашы калекцыі маюць нягледзячы ўзнагароды, што найперш успамінаецца?

— Самымі прыемнымі былі, магчыма, узнагароды Еўразійскага конкурсу выскокай моды нацыянальнага касцюма “Этна-Эрата” ў Маскве — два гады таму мая калекцыя “Адлюстраванне” перамагла ў намінацыі “Лепшы славянскі касцюм”, а ў 2014-м “Паляцела птушачка” была адзначана дыпламам за другое месца ў гэтай жа намінацыі. А трэба разумець, што фестываль грандыёзны, ідзе некалькі дзён, і ў кожнай намінацыі спаборнічаюць да 90 канкурсантаў. Былі прызы на Міжнародным фестывалі этнічнай моды “Этна-мода” ў Санкт-Пецярбургу, былі прэміі і ўзнагароды на беларускіх конкурсах.

— А якой сваёй работай вы задаволены больш за ўсё, якой ганарыцеся?

— Для творцы найлепшая работа, канешне, тая, у якой удалося ўвасобіць усё задуманае. І з вопытам ты ж сам удасканаліваешся, падчас глядзіш на ранейшае і думаеш — цяпер зрабіла б ужо інакш. Калі з высельных, то сярод сваіх любімых я б вызначыла такую пару — “Журавачку” з “Орлікам”, гэта параўнальна нядаўнія работы. А з гістарычных — “Белую панну”. Мне падаецца, у іх я змагла найбольш раскрыць задуманыя вобразы.

— Справаздачу на 25-годдзе творчай дзейнасці выставай “Скрозь час” вы зрабілі, што далей?

— Зараз мае творчыя думкі скіраваны на тое, каб пачаць ткаць на бабуліным станку. Бо гэта дае вялікую прастору для творчасці яшчэ на самым базавым этапе — такое багацце можа быць розных перапляценняў ніцяў, колераў, матэрыялаў! Абсалютны эксклюзіў. І, канешне, хочацца, каб усе праблемы хутчэй скончыліся і можна было б ізноў на фестываль які з’ездзіць, акунуцца ў агульную творчую атмасферу, — хочацца думаць менавіта пра творчасць.

Фота з архіва
Наталлі СМАЛЯК

«Белая панна».

рыі. А таксама высельныя вянкы, якія ў розных рэгіёнах Беларусі былі самага рознага выгляду, як правіла высокія — дзе каронай, дзе яшчэ як, у цэнтральнай Беларусі на патыліцы дык цэлы букет мацавалі, а ў Заходнім Палессі выкладвалі кветкі на галаве веерам. Кожны касцюм увабраў адпаведныя адметнасці пэўнага рэгіёна. Аздабленне выканана ў традыцыйных народных тэхніках — вышыўкі, нашыўкі тасьмой і карункамі, але колеры я не імкнулася захоўваць, гэта ўжо творчая перапрацоўка. Назва серыі “Паляцела птушачка” прыдумалася па

Абласны фестываль ама-тарскага тэатральнага мастацтва “Тэатральнае Палессе — 2020”, які цягам амаль двух тыдняў праходзіў у анлайн-прасторы, вызначыў пераможцаў, назваўшы лепшыя пастаноўкі аматарскіх тэатраў Брэстчыны. Конкурс, які традыцыйна адбываецца раз на тры гады, не быў адменены і сёлета — хіба што перайшоў у інтэрнэт. Галоўны і вельмі прыемны вынік фестывалю, паводле слоў старшыні журы, дырэктара Палескага драматычнага тэатра Аляксандра Лукашэнкі: аматарскі тэатр жывы, людзей захопленых многа, а спектаклі ёсць проста выдатныя!

Надзея КУДРЭЙКА

У “Тэатральнага Палесся” ўжо даволі даўнія традыцыі — першы фестываль адбыўся ў 1996 годзе. У свой час многа сіл у яго арганізацыю і правядзенне ўклала метадыст Брэсцкага абласнога грамадска-культурнага цэнтра Вольга Антонаўна Зіновіч, якой ужо няма на гэтым свеце, але кіраўнікі аматарскіх тэатраў дагэтуль згадваюць яе імя з удзячнасцю. І зараз фестываль ладзіцца Цэнтрам сумесна з упраўленнем культуры Брэсцкага аблвыканкама. Калі б не пандэмія, і на гэты раз усё праходзіла б не ў інтэрнэце, а на сапраўднай сцэне — апошнім часам традыцыйным месцам правядзення стала пляцоўка Івацэвіцкага Дома культуры, дзе актыўна і нахнёна працуе народны драматычны калектыў “Авацыя” пад кіраўніцтвам Валянціны Кулецкай. Каб не перапыняць традыцыю, а галоўнае — каб не расчараваць артыстаў і рэжысёраў, якія ўсе тры гады рыхтуюцца да фестывалю і для якіх гэта вельмі важная і значная падзея, было прынятае рашэнне перанесці конкурс у анлайн-прасторы. Зразумела, ніводзін відэазапіс не заменіць жывой тэатральнай атмасферы, але ж ёсць і плюсы — цяпер гэтыя спектаклі на Youtube-канале Брэсцкага ГКЦ могуць паглядзець усе цікаўныя. А некаторыя відовішчы цалкам годныя і нават не патрабуючы зніжак на самадзейнасць. Праўда, відэа рабілі самі тэатры, і ў фінале ўдзельнічаў нават спектакль, адзняты на камеру тэлефона. Але якасць відэаздымак, зразумела, не ўплывала на рашэнне журы.

Сёлета ў заключны трэці тур конкурсу “Тэатральнае Палессе” трапілі 28 спектакляў. І гэта сапраўды вельмі многа. Увогуле, на Брэстчыне толькі тэатраў са званнямі “народны” ці “ўзорны” больш за 30, а лік усіх тэатральных драматычных утварэнняў дык большы за сотню. Выбіраць было з каго. У журы, сярод іншых, акцёры і рэжысёры двух прафесійных тэатраў Брэстчыны — Брэсцкага акадэмічнага тэатра драмы і Палескага драматычнага тэатра з Пінска. Старшыня — Аляксандр Лукашэнка, дырэктар Палескага тэатра, які добра ведае, што такое аматарскі тэатр, бо і сам калісьці іграў у папулярным народным тэатры ДК “Трыкатажнік” у Пінску, а яшчэ і многа гадоў загадваў аддзелам культуры ў Пінскім гарвыкан-

Народны тэатр жыве і перамагае

каме.

Брэст, Пінск, Кобрын, Столін, Драгічын, Бяроза, Івацэвічы, Ганцавічы, Мір, Іванава, Малаарыта, Ляхавічы, Пружаны, Белаазёрск... — няхай мне даруюць не названыя калектывы, але пра ўсіх раскажаць немагчыма. У спісе ўдзельнікаў фінальнага трэцяга тура кідаецца ў вочы прысутнасць значнай колькасці канкурсантаў нават з маленькіх мястэчак — аграгарадкоў і вёсак: Тэльмы, Тухавічы, Вялікія Круговічы... Сярод адзначаных журы — аматарскае аб’яднанне “Мініаюра” сельскага Дома культуры аграгарадка Любішчыцы Івацэвіцкага раёна, якое паказвала эстрадныя мініаюры і атрымала дыплом. Узорны ляльчыны калектыў “Залаты ключык” з аграгарадка Аснежыцы быў узнагароджаны дыпламам трэцяй ступені ў намінацыі ляльчыных спектакляў. Народны тэатр з гарадскога пасёлка Целяханы паказаў пастаноўку пра вясковае жыццё і ўшанаваўся дыпламам “За вернасць і адданасць тэатральнаму мастацтву”. І сапраўды, немагчыма не ацаніць імплэт удзельнікаў сельскага тэатра: як раскажала метадыст БГКЦ Юлія Данілюк, у ім іграюць практычна адны пенсіянеры, але справе аддаюцца цалкам. Да таго ж, яны працуюць без кіраўніка тэатра — усё самі. І звяртаюцца да мясцовых характараў, тыпажоў і гісторый, чым вельмі радуецца гледачоў роднага пасёлка. У конкурсе тэатр удзельнічаў з пастаноўкай паводле п’есы свайго земляка Васіля Стральчука “Воительница Матрена, или Шас как дам!”

Нароўні з дарослымі калектывамі ўдзельнічалі і дзіцячыя, у іх былі свае намінацыі. І галоўным пераможцам тут стала ўзорная тэатральная студыя “Рытм” кобрынскага Палаца культуры. Яе спектакль “Казкі Дзеда-Барадзеда” я таксама мела на ўвазе, калі згадвала пра відовішчы, вартыя ўвагі. Думаю, многія дзеці з задавальненнем паглядзяць гэтую тэмпераментную, дасціпную і вельмі жывую пастаноўку паводле беларускіх народных казак, на беларускай мове і з юнымі артыстамі, якія з задавальненнем разыгрываюць забаўныя гісторыі.

— Кобрынская студыя “Рытм” мяне прыемна здзівіла, я з асалодай паглядзеў яе спектакль, — кажа старшыня журы Аляксандр Лукашэнка. — Мне нярэдка даводзіцца працаваць у журы школьных тэатраў, і — каб толькі не пакрыўдзіць настаўнікаў — скажу, што бывае адразу бачна, калі з дзецьмі ўсё ж працуюць прафесіяналы, рэжысёры. Так і тут, дзеці не проста выходзяць і прагаворваюць свой тэкст — яны іграюць як акцёры, пражываюць ролі, у іх гараць вочы! І сама пастаноўка прафесійная, з удалай кампановай і вытрыманым тэмпам, глядзіш — і радуешся. Дарэчы, хацеў бы адзначыць, як правільна для дзіцячага калектыву падабраны сам матэрыял. Ізноў жа згадваючы школьныя пастаноўкі — калі 13-гадовы “паліцай” дапытвае 14-гадовую “бав-

«Меа супра», народны тэатральны калектыў «Дом Дыягена» Ляхавіцкага ГДК.

«Казкі Дзеда-Барадзеда», узорная тэатральная студыя «Рытм» Кобрынскага Палаца культуры.

«Чайка з імем Джонатан Лівінгстан», народны эксперыментальны тэатр-студыя «Пілігрым» Пінскага дзяржаўнага каледжа мастацтваў.

ку”, патрабуючы сказаць “дзе твой сын-партызан”, мне гэта падаецца трохі дзікім. А ёсць жа выдатная дзіцячая літаратура! І няхай юныя акцёры лепей будуць зайчыкамі, ці падушкамі — як у спектаклі “Душа падушкі” з Мірскага СДК, які ў нас атрымаў дыплом трэцяй ступені, ці яшчэ кім адпаведным. “Казкі Дзеда-Барадзеда” — сапраўдная ўдача рэжысёра.

А рэжысёр гэты — Таццяна Дрык. Дырэктар Палескага драматычнага тэатра Аляксандр Лукашэнка як чалавек вопытны ў тэатральнай галіне асабліва падкрэслівае вялікую ролю ў аматарскіх аб’яднаннях менавіта кіраўнікоў. І вельмі шкадуе, што на ўсіх іх не хапае, не ўсе адукаваныя рэжысёры маюць жаданне ехаць у глыбінку. А яшчэ адзначае, наколькі больш каштоўная ўдача аматарскай пастаноўкі ў параўнанні з прафесійнай, бо ў самадзейных тэатрах кіраўнік, як правіла, і за рэжысёра, і за сцэнографа, і за мастака па святле і гэтак далей. Дык вось, рэжысёр і кіраўнік студыі

“Рытм” Кобрынскага Палаца культуры Таццяна Дрык, чый спектакль “Казкі Дзеда-Барадзеда” перамог у дзіцячай катэгорыі, сама калісьці школьніцай прыйшла ў студыю “Рытм”, потым скончыла Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў, і вось ужо сем гадоў кіруе студыяй, якая ў Кобрыне славіцца мноствам бліскучых казачных пастацовак. Дзяцей-акцёраў Таццяна Дрык называе сваімі калегамі і лічыць, што галоўнае — даць ім магчымасць раскрыцца, паказаць сябе. Можа, і таму пастаноўкі атрымліваюцца такімі жыццярэдаснымі і нязмушанымі.

Пінскаму каледжу мастацтваў, як кажуць, сам Бог вялеў любіць тэатр, і пастаноўка народнага эксперыментальнага тэатра-студыі “Пілігрым” паводле кнігі Рычарда Баха “Чайка з імем Джонатан Лівінгстан” была адной з самых цікавых і прафесійных у конкурсе — яна заняла другое месца ў дарослай катэгорыі. Спектакль пабудаваны на пластычных эцюдах саміх

артыстаў, і рэжысёр у пастаноўкі, такім чынам, калектывы.

Увогуле, намінацыі былі самыя розныя — напрыклад, адзначаліся і лепшыя спектаклі ваенна-патрыятычнай тэматыкі. Натуральна, што сёлета, калі святкавалася 75-годдзе Перамогі, аматарскія калектывы не маглі не звярнуцца да гэтай даты. Лепшай стала пластычная візуалізацыя Дзмітрыя Скаваронаскага і Наталлі Мацавіла “Дарогай дзіцячых слёз”, якую прадставіла ўзорная тэатральная студыя “Чароўны ліхтар” Брэсцкага гарадскога Цэнтра культуры.

Усіх, паўтаруся, не згадаеш, але напрыканцы мы пагаворым пра галоўнага пераможцу ў дарослай катэгорыі — ім стаў спектакль “Меа супра” паводле п’есы Віктара Понізава ад народнага тэатральнага калектыву “Дом Дыягена” Ляхавіцкага ГДК, рэжысёр і выканаўца адной з галоўных роляў — Арцём Бадак. Ізноў жа, запрашаю на Youtube паглядзець пастаноўку — стваральнікі прадстаўляюць яе як “правакацыйную фантазмагорыю”. Метадыст БГКЦ Юлія Данілюк раскажае, што гэты калектыў даволі малады, але імкліва набываючы аўтарытэт і папулярнасць. Толькі два гады таму ён атрымаў званне народнага, а ў фестывалі “Тэатральнае Палессе” перамагае ўжо другі раз запар. Гэта яўны лідар у аматарскай тэатральнай сферы Брэстчыны.

— Ляхавіцкі тэатр стаў для мяне сапраўдным адкрыццём, — кажа старшыня журы Аляксандр Лукашэнка. — Шчыра прызнаюся, гэта першы раз, калі я паглядзеў спектакль і захцеў пачытаць п’есу, захцеў яшчэ падумаць, паразважаць. Гэта сапраўдны тэатральны спектакль. Больш за тое, я вам скажу, што такія пастаноўкі, дзе практычна толькі дзве дзеючыя асобы, і не кожнаму прафесійнаму тэатру падуладныя — бо няма ні за каго, ні за што схаватца. А тут гледача гадзіну трымаюць у напружанай увазе. А калі я даведаўся, што рэжысёр Арцём Бадак — гэта і адзін з акцёраў, то я проста, як кажуць, зняў капялюш.

Арцём Бадак — рэжысёр яшчэ малады, чатыры гады таму скончыў Гродзенскі каледж мастацтваў, а раней сам іграў у баранавіцкім народным тэатры “Эксперымент”. Тэатр “Дом Дыягена” мае двух кіраўнікоў, больш вопытны — акцёр і рэжысёр Міхаіл Стрыжоў, і яркая гэтая акцёрская пара і разыграла гісторыю ў спектаклі “Меа супра”.

Не думаю, што камусьці трэба тлумачыць, наколькі важна займацца творчасцю і людзям, што па сваёй працы з ёй не звязаныя, наколькі важна існаванне аматарскіх тэатраў у вёсках і гарадах, дзе прафесійных тэатраў няма, — гэта як не варта абмяркоўваць, ці патрэбна культура ўвогуле. І такія конкурсы, як “Тэатральнае Палессе”, канешне, апэньваюць спектаклі з пункту гледжання прафесіяналізму, хто больш падобны на сапраўдны тэатр. У той жа час метадыст Юлія Данілюк адзначае, што для іх у Цэнтры галоўнае — арганізаваць культурны вольны час сваім землякам. Але ж кожнаму творцу хочацца быць лепшым, хочацца атрымліваць прызнанне і перамогі, і фестываль “Тэатральнае Палессе” дае магчымасць не заставацца ў вакууме і адчуваць сябе часткай адной вялікай тэатральнай, культурнай суполкі.

Неўзабаве па сканчэнні Месяца фатаграфіі ў Мінску адкрылася тая выстава, якой у праграме фэсту моцна не хапала. Нацыянальны цэнтр сучасных мастацтваў пры падтрымцы Беларускага грамадскага аб'яднання фатаграфіаў прэзентаваў добрую падборку праектаў сучасных беларускіх аўтараў пад назвай “Ураўненне стану”. З аднаго боку, атрымаўся даволі адэкватны зрэз таго, што сёння робяць тыя, хто называе сябе фатаграфамі (як вы хутка зразумеете, гэтай вербальнай канструкцыяй я нікога не хацеў пакрыўдзіць), з другога — проста цікавая і файна падрыхтаваная выстава.

Ілья СВІРЫН

Назва, калі верыць пашукавікам, запазычаная з тэрмадынамікі. Наколькі я зразумеў, гэта ўсеабдымная характарыстыка той ці іншай сістэмы, якая спалучае самыя розныя параметры вымярэнняў — тэмпературу, аб'ём і гэтак далей. “Формула сучаснасці складана разлічыць, — дадаеца ў куратарскай эксплікацыі. — Калі гэта боль, страх і пакуты, тады свядомасць іх выціскае. Калі задавальненне — растарвае. Сучаснасць можа існаваць у мове мастакоў як штошчэ часовае, ледзьве ўлоўнае”.

З гэтай сентэнцыяй цяжка не пагадзіцца. Але, што

Фота як ураўненне стану

важна, выстава засведчыла яе і самым наглядным спосабам. Дзякуючы ёй паняцце “сучасная фатаграфія”, якое трывала асацыявалася з пэўным наборам імёнаў (не надта, калі шчыра вялікім), выявілася даволі пльыткім, папраўдзе ледзь улоўным. Гэтану спрыяў такі просты крок, як open call — заклік да ўсіх ахвотных дасылаць свае прапановы. І ён займеў нечаканы водгук. Нават куратарка праекта Дзіна Даніловіч, якую па праве можна назваць адным з рухавікоў працэсу ў беларускім фотамастацтве (а таму, здавалася б, яна павінна ведаць усіх), прызнаеца, што з большасцю ўдзельнікаў разнаёмлілася ўжо падчас працы над выставай.

Дзіна прызнаеца, што з многімі праектамі ёй давялося добра папрацаваць,

каб давесці іх да належнай экспазіцыйнай кандыцыі. Але ж высілкі яе былі зусім не марнымі. Выстава можа быць папраўдзе ўзорным прыкладам таго, як можна (і, напэўна, трэба) экспанавать падобнага кшталту фатаграфію.

Наогул, варта адзначыць, што эфектна выставіць фота — задача не з лёгкіх. Проста адбітак у рамачцы, які вісіць на сцяне, не надта ўражвае цяперашняга глядача — асабліва калі аўтар рабіў акцэнт на канцэптуальныя, а не візуальныя чыннікі. Таму важна знайсці тыя хады, якія прымусяць фота прагучаць. Або зазвіць. Напрыклад, гэтану спрыяе мільгаценне страбаскопа, што аздабляе праект Андрэя Кузьмянка “Зона адчуждэння” — разнастайных прыродных і рукачынных аб'ектаў, якія былі

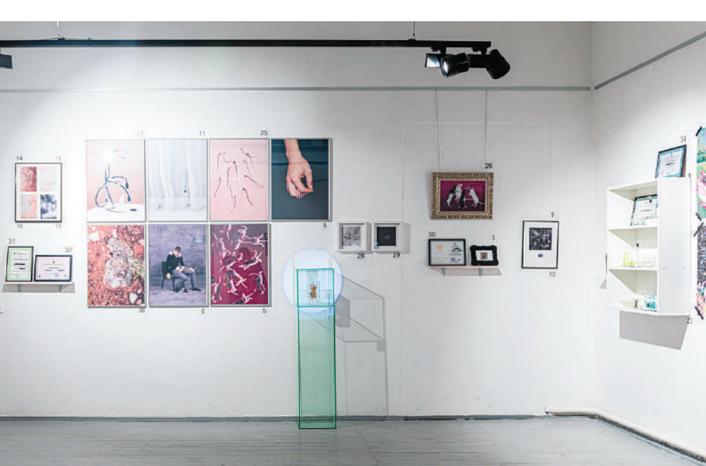
зафіксаваныя камерай на стадыі разлажэння. “Гэтыя рэчы, пазаўленьня свайго ўтылітарнага прызначэння, выкінутыя і забытыя, вядуць сваё ўласнае жыццё...” — піша аўтар.

Магчыма, для нейкіх іншых фота ідэальна адкалібраванае і дакладна скіраванае асвятленне было б больш дарэчным. Але ў звязку з гэтым праектам нельга не адзначыць прыкметнай тэндэнцыі: аўтары

Фота Аляксандры Салдатавай.

ўсё болей надаюць увагу не тым выяўленчым сродкам, якія ўласцівыя для іх віду мастацтва — тэхнікай яны свядома грэбуюць на карысць ідэі. Прычым яна можа быць фармалізаваная як заўгодна, а не толькі з дапамогай здымкаў — тут межы ніхто ўсур'ез не ўспрымае. Зрэшты, падобны дрэйф у бок канцэптуальнага мастацтва адбываецца ў нас сёння паўсюдна, і ўжо зусім

Доказы разумнасці пацукоў Марыі Карнеенка.

хутка размежаванне паміж фатаграфам і, напрыклад, скульптарам стане зусім няўлоўным.

На фоне іншых удзельнікаў праекта знамяціты канцэптуаліст Ігар Саўчанка, які гэтым разам зноў выставіў замест выяваў тэксты, ужо зусім не пачуваецца бела-вай варонай. Скажам, ягны малазейшы цёзка Ігар Ганчарук таксама не робіць уласных здымкаў — ён удумліва разглядае назапашаныя іншымі архівы (наколькі вы разумееце, іх зусім не бракуе). І прыкмячае, як відэа баявых канфліктаў спалучаюцца са зробленымі штучным інтэлектам цітрамі, дзе выбухі “расшыфроўваюцца” як музыка або смех. Уласна, у гэтым уваж-

лівым позірку на з'явы, якія існавалі ўжо да цябе, і тоіцца ўсёў “чымумс” аўтарства.

Апошняя стала галоўнай тэмай своеасаблівага візуальнага наследавання Аляксандры Салдатавай: якое фота (а іх, яшчэ раз нагадаю, сёння вельмі шмат) з'яўляецца мастацкім і чаму? У якасці адказу яна прапанавала цэлы шэраг інтрыгоўных загадак — выяваў, інтэрпрэтаваць якія ў той ці іншы спосаб бадай ніхто не дасць рады. Але ж аўтарка палічыла іх вартымі ўвагі — і ці то праз ейную зольнасць да сутэсты, ці то праз прыцягальнасць саміх выяваў ты з ёй пагаджаешся.

Фатаграфы сёння часта распаўсюджаюць гісторыю — як рэальныя, гэтак і

прыдуманая. Лілія Грын, як падаецца, дзеліцца пэўным уласным досведам, дзе канкрэтыка (месца дзеяння — вёска і, падазраю, канкрэтная) спалучаецца з мстыкай: “Брэх начных сабак — гэта наша калыханка”. Адназначны сюжэтны наратыў урыўкавыя кадры не складаюць, але кожны пры жаданні зможа зрабіць гэта сам, падключыўшы фантазію. Або проста атрымаць асалоду ад неўпарадкаваных эмоцый. Балазе, праект таксама вельмі добра праэкспанаваны: і памеры здымкаў, і іх размешчэнне ствараюць патрэбны для належака ўспрыняцця ірваны рытм.

А вось Марыя Карнеенка прапанавала іншага кшталту гісторыю — шыкоўнае маж'юментары Rattus

sapiens. Яна пра лабараторыю, як быццам бы створаную ў Саратаве для селекцыі разумных пацукоў, здатных паводле свайго інтэлекту стварыць канкурэнцыю самому чалавеку. Уласна, сам праект з'яўляецца доказнай базай гэтай гісторыі: ён змяшчае аповеды сведка падзей, плакаты, якія, нібыта, віселі на сценах той самай лабараторыі і дзясяткі іншых самых размаітых артэфактаў. Асабліва мне спадабаліся аўдыяфайлы пад назвай “Ультрагукавая візуалізацыя пацучынага смеху”. Адным словам, усё выглядае пераканаўча. І варта адзначыць, што ў адрозненне ад іншых сфераў чалавечай дзейнасці, у мастацтве выкіпталоная хлусня мае высокародную мэту: паказаць хісткасць нашых уяўленняў пра аб'ектыўную рэчаіснасць, выклікаць паняверку — якая, у сваю чаргу, можа спарадзіць уласны інсайт.

Шчыра кажучы, творы мэтраў, прад'яўленыя на той самай выставе, падаліся мне куды менш вабнымі да інтэрпрэтацыі за праекты пачаткоўцаў. Можа, прычына ў больш традыцыйным разуменні імі такой з'явы, як фотамастацтва? А можа, тых мэтраў наогул дарэмна прыцягнулі ў праект — як бы для “ўзмацнення”? Бо, як выявілася, новае пакаленне — пакуль атамізаванае і “незнаёмае” — вартасць ўвагі і само па сабе.

Хочаша верыць, “Ураўненне стану” будзе для яго

Аправа да абраза Краснастоцкая Маці Божая.

Краіна чакае...

Есць творцы, якія набылі вядомасць, дзякуючы адному вершу, адной ролі, адной песні, адной карціне. Яны і потым працавалі плённа, але грамада памятае найперш той, знакавы, эталонны твор. Яно і для гродасці падстава і цяжар адказнасці немалы. Мы згадалі ў нашых публікацыях такіх асоб. І сярод іх - творца з цэху дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва Мікалай Кузьміч, які ўзнавіў Крыж Святой Еўфрасінні Полацкай.

Нагрудны абразок Збавіцель.

Абраз Святы Георгій.

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ / Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

Сёлета майстру споўнілася 70 год, свой юбілей ён адзначае персанальнай выставай у Нацыянальным мастацкім музеі. Выстава называецца “Byzantium”, бо на ёй экспануюцца работы ў тэхніцы старажытнавізантыйскай эмалі - абразы і абразкі, медальёны матэрыял сабраць, і патрыятычная грамада падтрымае, а там, глядзіш, і дзяржава да грамады падцягнеца і на святану справу грошы выдаткуе. Адказаў ён, памятаю, неяк асіярожна, але вочы ягоныя загарэліся... Вось ад таго часу і чакаю. Мы сьмьць паспяхова творчы лёс мастака, а таксама слава, якую ён прыбываў праз свае ўнікальныя веды і высокае май-

ства, мусілі б прыцягнуць да гэтай справы амбіцыйную моладзь.

Найбольш вядомыя творы спадара Мікалая выкананы для царквы. Працаваць, а тым больш творча самарэалізоўвацца ў рамках канона можа не кожны. Тут трэба адпаведны склад характару, асаблівы тып дысціпліны і вера ў тое, што, падтрымліваючы сваймі талентам шматвякавую традыцыю і архаічную на сённяшні погляд форму, ты робіш патрэбную людзям і Богу справу. Мяркуючы па тым, што я бачыў на выставе і ў брэсцкай майстэрні спадара Мікалая, ён знайшоў сябе менавіта ў такім мастацтве.

Але гэта не значыць, што ён ні можа быць іншым. На рэгіянальных і рэспубліканскіх выставах мастак прадстаўляе творы, якія можна назваць авангарднымі. Гэта некача-

УНОВИС на манетах

ці. Бакавая паверхня манет з насечкай. Аверс: уерсе — відарыс Дзяржаўнага герба Рэспублікі Беларусь; у цэнтры — стылізаваная кампазіцыя, якая ўключае QR-код, прозвішчы членаў авангарднага мастацкага аб'яднання УНОВИС, год і месца яго заснавання; па крузе надпісы: уерсе — РЭСПУБЛІКА БЕЛАРУСЬ, унізе: 20 РУБЛЕЎ (на срэбнай) і 1 РУБЕЛЬ (на медна-нікелевай), год чаканкі, проба сплава (на срэбнай).

Рэверс: у цэнтры — знак УНОВИС — чырвоны квадрат у абрамленні стылізаванай кампазіцыі, якая складаецца з канцэнтрычных акруж-насіяў і дуг.

Манеты адчаканены на РДП “Казхстанскі манетны двор Нацыянальнага Банка Рэспублікі Казахстан” якасцо: срэбныя — “пруф з лічбавым друкам”, медна-нікелевая — “пруф-лайк з лічбавым друкам”.

Акрамя таго, з 15 снежня выпуш-

чаныя памятныя манеты “Летнія віды спорту. Тэніс”, “Беларусь — Украіна. Духоўная спадчына. Ірмалагіён”, а таксама памятныя манеты серыі “Архітэктурная спадчына Беларусі”: “Чачэрская ратуша”, “Касцёл бернардынцаў. Будслаў”, “Барысаглебская царква. Гродна”, “Касцёл Яна Хрысціцеля. Камаі”, “Косаўскі палац”, “Будынак гарадскога тэатра. Магілёў”.

Выпушчаныя ў абарачэнне манеты з'яўляюцца законным плацежным сродкам Рэспублікі Беларусь і абавязковыя да прыёму на намінальным кошыце пры ўсіх відах плацяжоў без усялякіх абмежаванняў.

Інфармацыя аб чакаемых паступленнях, адпускных цэнах і наяўнасці памятных манет у касе Нацыянальнага банка Рэспублікі Беларусь і таксама плануемых датах продажы памятных манет размешчана на афіцыйным сайце Нацыянальнага банка ў раздзеле “Банкотны і манеты”.

Перадкалядны музычны салон у старадаўняй сядзібе? У атачэнні прыгожым мелодый, што ўскалыхваюць пачуцці і саграваюць душу? Менавіта такі расклад прапаноўвае сёння “Музычная гасцёўня” сталічнай філармоніі, праводзячы канцэрт у філіяле Музея гісторыі горада Мінска ў Лошыцкай сядзібе. Ён так і называецца — “Музыка ў сядзібе”.

Надзея БУНЦЭВІЧ

— У праграму, — распаўяла стваральніца і мастацкі кіраўнік “Музычнай гасцёўні”, піяністка Таццяна Старчанка, — мы ўключылі беларускую музыку канца XVIII — XIX стагоддзяў. Гэта творы знакамітага Станіслава Манюшкі, 200-годдзе з дня народзінаў якога адзначалася летась. Міхала Клеафаса Агінскага, які напісаў не толькі паланез “Развітанне з Радзімай”, але і шмат іншых твораў. Напалеона Орды, славутага сваімі замалёўкамі тагачасных палацаў і іншых архітэктурных збудаванняў, а яшчэ тым, што быў дырэктарам Італьянскай оперы ў Парыжы, музыкіраваў у тагачасных парыхскіх салонах разам з Шапэанам. Мацяя Радзівіла, які, да ўсяго, быў аўтарам лібрэта оперы Яна Давіда Голанда “Агатка, альбо Прывяз Пана”, пастаўленай у Нясвіжы ў 1784 годзе. І далалі да ўласна беларускай музыкі тагачасныя расійскія і польскія тв-

Музыка ў Лошыцы

ры: Міхала Глінкі, Аляксандра Грыбаедава, таго ж Фрыдэрыка Шапэна. Акрамя фартэпіяна, будзе гучаць флейта, у якую “ўдыхне жыццё” пудоўны музыкант Яўген Віланаў.

Мы вельмі спадзяёмся, што такі канцэрт не застанеца адзіным. Вельмі хочацца правесці суцэльны цыкл падобных вечарын у розных старадаўніх сядзібах. Думалі распачаць яго яшчэ ўвесну, улетка, ды эпідеміялагічная сітуацыя была неспрыяльнай. Але перамовае вяліся, дый некаторыя творчы сустрэчы здзізіць усё ж удалося. Вельмі многа залежыць ад кіраўніцтва музеяў, іх за-

цікаўленасці. Так, вельмі добрыя андосіны склаліся ў нас з Музеем Бялініцкага-Бірулі ў Магілёве, з іншымі ўстановамі. Увогуле, канцэрты ў музеях, на іншых пляцоўках, звязаных з нашай гістарычнай спадчынай, сёння ўжо не рэдкасць. Але часцей за ўсё яны ладзяцца даволі спантанна — у адказ на прапанову тых ці іншых музыкантаў. Але ж могуць і павінны быць не асобныя канцэрты, а цыклы, скіраваныя не толькі на адпачынак, але і на асветніцтва. Музыка, жывапіс, астатняе наваколле, уключаючы мэблю і саму атмасферу сцэнічнай пляцоўкі, — трэба, каб усё гэта знаходзілася ў гармоніі. Гэта дазволіць наведвальнікам больш натуральна перанесціся ў даўніну, адчуць, чым жылі нашы продкі. І адначасова правесці адтуль ніткі ў сучаснасць, адчуць настальгію па ўласным хатнім музыцыраванні — ціхім і ўтульным. Нарэшце, па гучанні жывой музыкі, а не толькі праз навушнікі.

Дый канцэрты ў філармоніі ніхто не адмяняў! Сярод суцэльнай повязі святочных імпрэз на абедзювы філарманічных сцэннах ёсць і наш падарунак — канцэрт “Навагоднія сюрпрызы ў Музычнай гасцёўні”, які адбудзецца 23 снежня. Сярод суцэльнай класікі — ад Баха да Шнітке — прагучыць і музыка сучаснага беларускага кампазітара Аляксандра Літвіноўскага. Абцяю, будзе цікава!

K

Эдсан Аранціс ду Насіменту — гэта Пеле, кароль футбола, нацыянальны набытак Бразіліі. У складзе зборнай сваёй краіны згуляў 92 матчы, забіў 77 галоў. Але я сёння не пра футбол і яго зорку. Пеле напісаў некалькі аўтабіяграфічных кніг, першую — у 1975 годзе. Для таго, каб усё гэта адолець, непісьменныя ў большасці бразільцы навучыліся чытаць. Факт усенароднай любові беспрэцэдэнтны! Мяркуючы па выніковасці беларускага футбола, пэўная частка нашага насельніцтва так і не стане чытачамі. Паколькі няма веры футбалістам, застаецца спадзявацца толькі на бібліятэкараў. А каб зацікавіць, яны павінны здзіўляць. Пастаянна і разнастайна.

Яўген РАГІН

Навучыцца чытаць

Так што пачнём з бібліятэчных навін. Загадчык аддзела бібліятэчнага маркетынгу **Лідскай** раённай бібліятэкі імя Янкі Купалы Дар’я Марцінкевіч піша: “*Сталья людзі — асаблівая катэгорыя чытачоў. Для асобных наведанне бібліятэкі — гэта выхад у свет. Не толькі, каб кнігу ўзяць, але і для шчырых зносін ва ўтульнай абстаноўцы. Пакуль гэтаму замінае эпідэміялагічная сітуацыя. Каб падтрымаць стальных чытачоў, супрацоўнік Дварышчанскай сельскай бібліятэкі Людміла Марцінкевіч ладзіць акцыю “Адрас міласэрнасці — бібліятэка”. Мэта акцыі — аб’яднанне юных чытачоў дзеля аказання дапамогі людзям з абмежаванымі магчымасцямі. Дзеці падрыхтавалі музычныя віншаванні, якія разаслалі стальным людзям сельсавета праз Viber, а таксама намалювалі для іх навагоднія паштоўкі”.* Мерапрыемства не патрабуе вялікіх грашовых укладанняў, не займае шмат часу, а карысці ад яго — неверагодна шмат. І ўвогуле гэта вельмі выгадная рэч — здзіўляць дабром. Як правіла, дабро вяртаецца ў двайным памеры. Дый кола чытачоў становіцца больш маналітным.

Кажу пра гэта не першы раз і не дзеля забавыкі. Наўскідку магу назваць з дзясятка раённых бібліятэчных устаноў, якія так і не навучыліся здзіўляць і пра працу ў фармаце “выхад у народ” толькі чулі. Ці працягаюць яны гэтыя радкі? Міжнародны дзень інвалідаў адзначылі ў **Шчучынскім** раёне. Па словах намесніка дырэктара Шчучынскай раённай бібліятэкі імя Цёткі Юліі Міхайлавай,

дабрачынныя акцыі прайшлі ва ўсіх бібліятэчных установах раёна. У бібліятэках аграгарадкоў Дэмбрава, Тур’я і гарадскога пасёлка Жалудок сеансы арт-тэрапіі выклікалі ў стальных чытачоў незабыўныя ўражанні. Застаецца спадзявацца, што ўсе гэтыя мерапрыемствы не адзінкавыя (да даты), а пастаянныя.

Вельмі спадабалася мне наступная інфармацыя. Супрацоўнік дзіцячай бібліятэкі **Вялікай Бераставіцы** Данута Лагада распавядае: “*Для стварэння цудоўнага настрою ў нашай установе рэалізоўваецца праект “У Новы год — разам з кнігай”. Лепшыя ўдзельнікі атрымліваюць Пасведчанне ганаровага чытача. За кожную прачытаную кнігу пасведчанне запайняецца наліпкамі. Максімальная іх колькасць адзначаецца прызамі”.* Вось гэта стымул! Перахоплівайце досвед, шануюныя бібліятэкары!

Барысаўская цэнтральная раённая бібліятэка імя Івана Каладзеева здзіўляе пастаянна. Гэтым разам фотаывыставай “Міхайлаўская свяча” ў галерэі “ARTквартал”, што даўно і плённа дзейнічае ў згаданай установе. Выстава складаецца з фотаздымкаў, зробленых у 2012 — 2018 гадах у аграгарадку **Вяляцічы** 21 лістапада ў дзень святаго Міхаіла. Абрад, уключаны ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў Беларусі, паказаны шматлікімі аўтарамі ва ўсіх падрабязнасцях.

І невялічкая выснова. Наконт таго, што мы чытаць не ўмеем і адпаведна — пісаць. Гляньце, колькі памылак наўкола! На шыльдах, плакатах, таблічках. Мой старэйшы сын нават на аршанскай мемарыяльнай шыльдзе, прысвечанай

На здымках:

- 1 Фотаздымак Наталлі Раманавай “Гарбузная феерыя”, які па выніках дыстанцыйнага конкурсу “Часіны года” атрымаў дыплом першай ступені.
- 2 Выстава-вернісаж у Скідзельскай гарадской бібліятэцы сямейнага чытання.
- 3 Карэліцкія дзеці на сцэне маладзёжнага Цэнтра культуры вітаюцца з экзатычнымі звяркамі.
- 4 Бібліятэкар Дварышчанскай сельскай бібліятэкі Людміла Марцінкевіч падчас акцыі “Адрас міласэрнасці — бібліятэка”.
- 5 Пасведчанне ганаровага чытача Бераставіцкай дзіцячай бібліятэкі атрымала вучаніца чацвёртага класа **Вікторыя Прыбушаўскас**.

Уладзіміру Караткевічу, *ляка...* Сын патэлефанаваў заўважыў памылку: “Гэта вуліца носіць імя нашага зям-

бярца. Так што пакуль разбіраюцца, усе — у бібліятэку! Вучымся чытаць і пісаць. Правільна і без прыкрых памылак!

Здзіўляць пад Новы год не толькі можна, але і неабходна. Вядучы метадыст **Гродзенскага** раённага культурна-інфармацыйнага цэнтра Наталля Рамановіч (на сёння самы актыўны наш пазаштатны аўтар!) напісала, як бібліятэкі Гродзенскага раёна рыхтуюцца да навагодніх святаў. Да прыкладу, **Скідзельская** гарадская бібліятэка сямейнага чытання аформіла выставу-вернісаж “У чаканні чудаў”. Мэта — дапамагчы чытачам зрабіць сваімі рукамі падарункі і выбраць рэцэпты для нечаканых страў да святачнага стала. “*У Гожскай сельскай бібліятэцы, — працягвае аўтарка, — здзіўляе наведвальнікаў арт-сцяна, дэкараваная навагоднімі паштоўкамі. А чытачоў сустракае снежавік. Пра гісторыю калянднай беларускай паштоўкі распавядаюць у Квасоўскай сельскай бібліятэцы. У Луцкаўлянскай працуе рэтра-пошта, у Адэльскай навучаюць упрыгожваць вокны выцінанкамі, у Абухаўскай бібліятэцы раскажуць зімовую казку”.* Цікава было б даведацца пра тое, ці павялічваецца пасля ўсіх гэтых мерапрыемстваў колькасць чытачоў.

Навагоднюю эстафету падхопліваюць клубныя работнікі. Ім таксама ёсць чым здзіўляць. У Палацы культуры **Ліды**, як і заўжды, ёсць чым парадаваць кожную з сямей. Апошняя забавка, да прыкладу, — “Арт-Street-Ёлка”. Сцэнарый надзвычай зладзённы: дзядулі, бабулі і бацькі з дзецьмі павінны перамагчы каралеву Мушыльду з Вірусам. Усім дапамагае вясець Бычок — сімвал будучага года. Нават мне захацелася з ім сфатаграфавання.

А ў **Свіслачы** ўдзельнікі перадсвяточных гульніў змагаюцца з Пацуком. Ён, сапраўды, усім надакучыў. Цяпер — пра выставы, конкурсы і добрачынныя акцыі. Навіна з **Карэлічаў** падалася надзвычай эмацыйнай. Мяркуючы самі. 10 снежня, як вядома, у краіне стартвала штогадовая добрачынная акцыя “Нашы дзеці”. У Карэлічах маладзёжны цэнтр культуры прапанаваў сіротам свя-

точную дзею з конкурсамі, гульнімі і неверагоднымі сустрэчамі. Мяркуючы па здымку, дзеці засталіся вельмі задаволенымі.

У **Магілёве** падведзены вынікі абласнога конкурсу дэкаратыўна-прыкладной творчасці “Дажынкавыя вянок”. Было пададзена 23 калектыўныя работы. Першае месца вырашана не прысуджаць. Другое — у **Чэрыкаўскага, Слаўгарадскага, Краснапольскага і Свяцілавіцкага (Бялыніцкі раён)** раённых Дамоў рамэстваў. Рамеснікам таксама ёсць над чым працаваць у перспектыве.

Завяршыўся дыстанцыйны фотаконкурс “Часіны года” па тэме “Верасень”. Адбыўся ён у **Магілёўскім** абласным метадычным Цэнтры народнай творчасці і культурна-асветнай работы. Дыпломы першай ступені атрымалі Наталля Раманавіч з **Давыд-Гарадоцкага (Столінскага)** Цэнтра дзіцячай творчасці, Алена Яраховіч — настаўнік з **Камянецкага** раёна.

Малодшы навуковы супрацоўнік музея “Замкавы комплекс “Мір” Вераніка Красоўская піша пра выставу “Народжаныя ў карунках. Хрышчаныя на шаблях”. Гэта сумесны праект музея і калекцыянера, дызайнера і рэстаўратора Ігара Сурмачэўскага. Гаворка вядзецца пра абрад хрышчэння ў XVIII — XIX стагоддзях на землях **Вялікага Княства Літоўскага, Рэчы Паспалітай і Еўропы**.

Выставы дзейнічаюць і ў **Віцебскім** абласным метадычным Цэнтры народнай творчасці. Гэта — абласная выстава-кірмаш навагодніх цацак і сувеніраў, экспазіцыі “Тэхналогія ажурнага ткацтва **Гарадоцкага** раёна”, “Ад Грамніцаў да Каляд прапануем Арт-агляд” (узоры дэкаратыўна-прыкладной творчасці выкладчыкаў і навучэнцаў аддзялення “Мастацтва і дызайн” Віцебскага дзяржаўнага тэхналагічнага каледжа). Напісала пра гэта Ала Лялькіна — загадчык аддзела Віцебскага абласнога метадычнага Цэнтра народнай творчасці.

Запрашае на выставу і цэнтр традыцыйнай культуры **Барысава**. Называецца яна “Традыцыі і людзі Барысаўшчыны”. Малодшы навуковы супрацоўнік установы Ала Сідаровіч піша, што экспазіцыя складаецца з работ майстра народных промыслаў і рамэстваў, керамісткі Веры Календа і дырэктара цэнтра традыцыйнай культуры дызайнера Алены Янкоўскай. Прадстаўлены мастацкая кераміка, традыцыйная маляванка і гарачы батык.

Не стамляйцеся здзіўляць, шануюныя чытачы “Культуры”. Дзякуй за тое, што вы ёсць!

Сустрэнемся праз тыдзень.

Калі вы ўбачыце ў апошніх карцінах “Беларусьфільма” “старарэжымных” сцяган у лапцях, то цалкам верагодна, што сплечены яны былі ў Дрыбінскім раённым ДOME рамёстваў. Так бы мовіць — адна з асноўных спецыялізацый. Не было такога года, каб ва ўстаноў не паступалі замовы на гэты экзатычны на сёння абутак: ад музеяў, мастацкіх калектываў, гаспадароў аграгаспадарстваў і аматараў незвычайных сувеніраў. Так ліпавае лыка пасля мастацкай апрацоўкі дае на Дрыбіншчыне плён. І не толькі яно адно.

Тацяна Сіроціна.

Яўген ПАГІН

ЧАМУ НЕ ДРЫБІН?

Сапраўды, чаму раённы Дом рамёстваў атабарыўся не ў раённым цэнтры, як гэта звычайна прынята, а ў аграгаспадарку Кароўчына? Адказ вельмі просты: менавіта ў вёсцы знайшлося прыдатнае памяшканне (палова будынка дзіцячага сада). Тут у 2008 годзе і пачалі працаваць рамеснікі, а за сценкай выходзяцца дзеткі — самыя шчырыя сябры супрацоўнікаў РДР.

Варта пра Кароўчына сказаць вось яшчэ што. Ёсць вёска старая, а ёсць новая — узвездзеная калісьці з нуля для чарнобыльскіх перасяленцаў, у асноўным — з Краснапольскага раёна. Быў я ў новых Кароўчыцах даўно, але і па сёння памятаю тое ўражанне, якое засталася пасля гутарак з жыхарамі, якім на першых парах прыйшлося няпроста прывыкаць да новага месца пражывання. І ў мяне, таксама перасяленца, не выклікае сумнення, што новая ўстанова культуры таксама паспрыяла сацыяльнай рэабілітацыі пацярпелых ад аварыі на ЧАЭС. Прынамсі, дзверы ў Дом рамёстваў, як сцвярджае яго кіраўнік Тацяна Сіроціна, не зачыняюцца. Пэўную заслону тут паставіў, неаспрэчна, вірус-кавід. Але усё кепскае калі-небудзь ды заканчваецца.

ЯКАЯ СПРАВА ЖАНОЧАЯ, А ЯКАЯ — НЕ

Тацяна Сіроціна таксама з Краснапольшчыны, з вёскі Мхінічы, якой ужо няма. Ва ўсіх афіцыйных дакументах пазначана: “Адселена па прычыне радыяцыйнага забруджвання”. Вяскоў-

Майстэрства “з рук у рукі”

Лыкавы сімвал Кароўчына

Займаюцца гурткоўцы.

Вось яны, лапаточки!

цы сустракаюцца тут хіба што на Радуніцу. Адзінае, што захавалася: могілкі ды каплічка... Але давайце пра добрае. Майстры працуюць у ахвотку, бо з кепскім настроем да рамёства лепей і не падступаць. Калектывы — спрэс жаночы. Усе вясковыя, таму — рукастыя. У кожнай свая спецыялізацыя, але навучыліся замяняць адна адну. Так што спецыялісты, атрымліваецца, самага шырокага профілю. Тацяна Уладзіміраўна папрасіла назваць кожную. Называю: Валянціна Маісеева, Жана Жорава, Святлана

Падчас экскурсіі ў ДOME рамёстваў.

Махоціна, Галіна Хальцова. Нават прыбіральныхчыца Іна Ізох асвойвае навуку саломалляцення. Астатнія плятуць лапці (прызнаны яны гісторыка-культурнай спадчынай Беларусі), ткуць паясы, займаюцца лазой ды саломай. 17 дзяцей і 30 дарослых — той творчы актывы, што пераймае ў раённым ДOME рамёстваў старадаўнюю традыцыю. Таксама для таго, каб жыццё было больш па-

ўнацэнным ды радасным. Плесці кошкыкі — справа мужчынская. Так я дагэтуль думаў. Ці не ўсё дзяцінства сачыў за родным дзядзькам Піліпам, які тварыў з лазы цуды. І сачыў за працай, і дапамагаў тую лазу нарыхтоўваць, а вось рамёства так і не пераняў. (Я сваю справу які ўжо год не з гнуткай лазы пляту, а са словаў, якія таксама называюцца трэба.) Цяжкай падалася

гэтая справа. А вось для Тацяны Сіроцінай такі занятак самым прыдатным аказаўся. Спачатку за бацькавымі шчыраваннямі прыглядала, потым вучылася ў знакамітай магілёўскай майстрыхі Тацяны Фяськовай. А тая — у Клаўдзіі Абакумавай. Майстэрніцаў вынікае. Яно з рук у рукі перадаецца. Вось і атрымліваецца, што кошкыкі плесці — самая жаночая справа.

СПРАВА — У КАРТУЗЕ

Этнограф з Любані Сяргей Выскварка носіць саламяныя картузы. Я пазайздросціў. А той смяецца: “Дзе прыдбаў, не скажу!” Маўляў, у кожнага свой шлях да стварэння беларускага іміджу. Памятаеце, як Уладзімір Караткевіч пісаў, што сапраўдны жыхар Беларусі вусы павінен мець ды бараду. А я б сёння дадаў: “І саламяныя картузы!” Шылі яго калісьці конскім воласам з пшанічных сцяблоў і

нацыянальных рэчаў, вельмі любяць!

ЕДЗЕМ У ЭКСПЕДЫЦЫЮ!

Вы ўжо зразумелі, што майстры з Кароўчына на месцы не сядзяць. Бывае, за год і два дзясяткі выездаў зробіць, на выставы, конкурсы і ў экспедыцыі.

Плён ад выездаў “па куфрах” бывае ўнікальным. Адночы, згадвае Тацяна Уладзіміраўна, заехалі яны ў вёску Шастакі, да Паўлавых. Гаспадыня плячыма паціснула: “Ды, падаецца, няма ў мяне нічога цікавага”. А як адчыніла куфар, так усё і аслупянілі. Ручнікі XVIII стагоддзя! А ніткі не пацямнелі, усё так жа вочы радуецца жывым колерам. І зусім гаспадыня не сквапная. Проста на Дрыбіншчыне іншым разам вышывалі ды ткалі ўсёй сям’ёй. І прыгажосць рукатворная падавалася неад’емнай часткай вясковага побыту: жывеш і ўвагі не звяртаеш. А для непадрыхтаванага вока — падзея

Захапляльная навука саломалляцення.

насілі не адзін год. Але, сапраўды, дзе такі ўзяць? А Тацяна Сіроціна і падказала: “У Кароўчыне!”

Дом рамёстваў без развіцця гібее і губляе сваіх гурткоўцаў. Адзін з творчых праектаў у майстроў Дрыбінскага раёна так і называўся — “Картуз”. Скіраваны ён быў на папярэдняе асартыменту вырабаў. Але ад “захапец” да “зробіць” — шлях не кароткі. Саламяныя картузы вырабляліся на Гродзеншчыне і Брэсччыне. Прышлося вывучыць досвед продкаў і звярнуцца да калег, якія выраб картузоў аднавілі. Так што з’ездзіць давалося і на Віцебшчыну. Паступова “картузовая” карціна і праявілася. Робяць картузы ў Кароўчыне на спецыяльных калодках, а сшываюць монаніткай (прадаецца ў крамах для рукадзелля). Такія сувеніры — нарасхват. І каштуюць усяго 30 рублёў, хоць чырвоная цана ім — усё 70. Любяць у Кароўчыне аматараў

з падзей! Так што гаспадыня таго дома, калі разабралася, ад чаго вочы ў гасцей загарэліся, некалькі ручнікоў Дому рамёстваў падаравала. Вось такія на вёсцы бываюць фундатары.

НАПРЫКАНЦЫ — ПРА РЫНАК

Вы зразумелі, што майстры Дрыбіншчыны імкнуцца быць канкурэнтаздольнымі. Таму і выдумляюць штогод штосьці новае, незвычайнае. Асвоілі, да прыкладу, забытае майстэрства пяцельнага пляцення лазы. Іншым разам кару з лазы здымаюць, салому фарбуюць натуральным спосабам... Словам, спрабуюць здзіўляць. На нейкіх фестывалях ці конкурсах прадукцыя дрыбінскіх жанчын выглядае вельмі кідка. Таму і прыбытак ад яе рэалізацыі заўжды стабільны.

Што прыдумаюць у Кароўчыне заўтра?

У пачатку студзеня 2021 года споўнілася 67 гадоў з дня нараджэння краязнаўца Міхаіла Баравулі. Гэта быў чалавек незвычайна шчодро адораны, з самымі рознымі талентамі. Некаторыя з іх ён спраўдзіў ледзь не на поўніцу, а некаторыя завяршыць так і не паспеў. Памёр ён 10 лістапада.

АРГАНІЗАТАР І ДАСЛЕДЧЫК

Міхаіл Адамавіч нарадзіўся 8 студзеня 1951 года ў вёсцы Гумны Крупскага раёна ў шматдзетнай сям'і. Змалку вучыўся любові да беларускай зямлі ў дзядулі, бабулі, бацькі, аднавяскоўцаў. Душой і сэрцам спасцігаў не толькі гісторыю роднага краю, але і гісторыю сваіх мясцін. Сярэдняю школу Міхась Баравуля скончыў са срэбным медалём. У 1967 годзе пачаў працаваць загадчыкам клуба ў вёсцы Нача Крупскага раёна. У 1970 — 1977-х вучыўся ў Магілёўскім педагагічным інстытуте, служыў у войску.

Працаваць настаўнікам пачаў у 1970 годзе ў Гумнаўскай школе. Потым стаў завучам Стараслабодскай школы, яе дырэктарам.

Цікавы факт: многія знаёмыя Міхаіла Адамавіча былі ўпэўнены, што па прафесіі ён настаўнік гісторыі. У той час як ён выкладаў у школе рускую мову і літаратуру. І, дарэчы, рабіў гэта выдатна. Аднак менавіта пошукавая дзейнасць, даследаванне гісторыі роднага краю сталі той часткай яго жыцця, на якую ён не шкадаваў часу і якая прынесла яму вядомасць.

На пасадзе дырэктара школы Міхаіл Баравуля здолеў разгарнуцца як кіраўнік, педагог, арганізатар, даследчык і краязнаўца. Пад яго кіраўніцтвам школьнікі хадзілі ў паходы, вывучалі самабытную гісторыю нава-

Краязнаўца, настаўнік, паэт

Крупскі раён памятае пра Міхаіла Баравулю

кольных мясцін. Разам са сваім настаўнікам дзеці прайшлі ладны адрэзак па цячэнні рэчкі Можы, выявілі яе прытокі, закартаграфавалі і пры гэтым занатавалі легенды, паданні, апаведы, звязаныя з Можай.

РЭКІ І БАГІ

Міхаіл Баравуля знаходзіўся ў няспынным пошуку. Ён цікавіўся не толькі гісторыяй сваіх мясцін. Кола яго інтарэсаў сягала значна далей. Ён вывучаў міфалогію і божствы Беларусі, свяцілішчы, капішчы, капцы і каменныя сведчанні старажытных эпох. У яго быў неардынарны погляд на гісторыю адносна многіх беларускіх мясцовасцяў. Чаго варта яго меркаванне адносна таго, што назвы беларускіх рэк — гэта назвы беларускіх багоў. Пры вывучэнні беларускай міфалогіі Баравуля з лёгкасцю і з навуковай дасведчанасцю апераваў прыкладамі з Упанішад і Рыгведы. А яго колішні артыкул пра беларускую міфалогію, які быў надрукаваны ў што тыднёвіку “Літаратура і мастацтва”, атрымаў шырокі рэзананс. І гэта толькі некаторыя сведчанні пра навуковыя інтарэсы апантанага краязнаўцы.

Міхаіл Адамавіч з удзельнікамі краязнаўчага гуртка стварыў экалагічны маршрут, які ахопліваў значныя навакольныя мясціны. На працягу гэтага маршруту былі зладжаны некалькі альтанак, дзе можна было адпачыць, а таксама кладкі-пераходы праз балочыстыя мясціны. Пра-

гэту экалагічную сцежку вяскоўцы з цеплынёй згадвалі не адзін раз.

Пад яго кіраўніцтвам зацікаўленыя гурткоўцы праводзілі не толькі краязнаўчую, але і пошукавую працу. Таксама займаліся выяўленнем і ўстанавленнем прозвішчаў землякоў, расстраляных фашыстамі, а таксама загінулых у партызанах і на фронце.

Уся гэта праца мела не толькі адпаведны рэзананс, але і падтрымлівалася адпаведным чынам на раённым, абласным і рэспубліканскім узроўнях. Удзельнікі школьнага краязнаўчага гуртка на чале з Міхаіла Баравулем неаднаразова ўдзельнічалі ў краязнаўчых канферэнцыях і злётах.

ШКОЛА НАБЫЛА ІМЯ

Міхаіл Баравуля займаўся актыўнай пошукавай дзейнасцю не толькі з вучнямі Стараслабодскай школы, але і індывідуальна. Так пры будаўніцтве дарогі “Ухвала-Матошка” каля школы на старых могілках

былі знойдзены парэшткі чырвонаармейца, і Міхаіл Адамавіч устанавіў імя загінуўшага воіна. Тут варта згадаць, што ў тым годзе ён таксама вызначыў прозвішча лётчыка, які загінуў у ваколіцах Ухвальскага сельскага савета. Па яго звестках, гэтым лётчыкам быў ураджэнец Бабруйска Дзігель (Дигель).

У сваёй пошукавай працы Баравуля цікавіўся не толькі далёкай мінуўшчынай, але і нядаўняй гісторыяй. Яго дапытлівы розум сягаў далёка за межы імёнаў і прозвішчаў насельнікаў навакольных мясцін, ён імкнуўся спасцігнуць падзеі, даты, акалічнасці, звязаныя з Крупшчынай. Пад яго кіраўніцтвам Стараслабодская васьмігадовая школа стала сярэдняй школай і атрымала імя 100-й стралковай гвардзейскай дывізіі. Міхаіл Адамавіч клапаціўся пра ўвекавечванне і ўсталяванне помнікаў абаронцам Айчыны. Яго намаганнямі на сцяне Стараслабодскай школы з’явіўся памятны знак, прысвечаны Герою

Савецкага Саюза Якаву Дзмітравічу Бяляеву. Дзякуючы Баравулю ў 1981 годзе быў сфарміраваны і адкрыты адзін з першых школьных краязнаўчых музеяў у Крупскім раёне.

Міхаіл Баравуля шмат здзейсніў у вывучэнні партызанскага руху Крупшчыны і прылеглых раёнаў. У інтэрнэце змешчаны матэрыялы, падрыхтаваныя краязнаўцам, пра баявую дзейнасць лясных мсціўцаў.

Актыўна Міхаіл Баравуля цікавіўся жыццёвымі шляхамі землякоў, якія паволі лёсу перасяліліся ў далёкую і неабсяжную Сібір. Ён цікавіўся і знаходзіў у інтэрнэце такія сведчанні, якія лучылі родныя гумнаўскія і далёкія сібірскія мясціны.

І ВЕРШЫ ПІСАЎ

Трэба сказаць, што ў Міхаіла Адамавіча былі не толькі навуковыя інтарэсы, але і творчыя. Варта згадаць, што Баравуля шмат друкаваўся ў перыядычным друку, а таксама ў паэтычных

зборніках. А яшчэ Міхаіл Адамавіч запісаў мясцовыя легенды і паданні, апаведы. Паводле аднаго такога запісу пра Каляды, фальклорны калектыў “Горын” пры студэнцкім этнаграфічным таварыстве ладзіць батлеечнае прадстаўленне “Дзве Каляды”. І прадстаўленне гэта ладзіцца гуртам на Каляды кожны год, а таксама ставіцца падчас культурных мерапрыемстваў на працягу года.

У пошуках неабходных звестак пра Старую Слабаду і навакольныя вёскі Міхаіл Баравуля звяртаўся да польскіх крыніц і яму не адмаўлялі

ў неабходных звестках. Шмат матэрыялаў краязнаўчай і гістарычнай накіраванасці дадзенных мясцовасцяў, сабраных і выяўленых ім, змешчаны ў кнігах “Памяць. Крупскі раён”. Неабходна яшчэ дадаць, што шмат артыкулаў было надрукавана ці не ў кожным выпуску ў альманахах, якія выдаваліся мясцовым таварыствам “Малое Палесце”.

У сувязі з 75-годдзем Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне Міхаіл Баравуля прыняў удзел у літатурным конкурсе Мінскага абласнога Савета ветэранаў, у якім заняў першае месца.

МУЗЕЙНЫЯ КЛОПАТЫ

Не менш важкім і грунтоўным клопам Міхаіла Баравулі была музейная справа. І тут спадар Міхаіл актыўна працаваў да апошніх дзён жыцця. Яго запрасілі ва Ухвальскую сярэдняю школу з мэтай стварэння школьнага музея. Баравуля з галавой акунуўся і ў гэтую працу. Тыя дакументы, якія знаходзіліся ў Стараслабодскай школе, ён перадаў ва Ухвальскую сярэдняю школу і працаваў над стварэннем паўнаважнага школьнага музея. Але праца засталася няскончаная. Вельмі хочацца спадзявацца, што паслядоўнікі краязнаўцы яе завершаць.

Міхаіл Баравуля аказаў істотны ўплыў на фарміраванне самасвадомасці сваіх вучняў, аднавяскоўцаў. Ён шчыра працаваў у народнай адукацыі, на культурна-асветніцкай, краязнаўчай і патрыятычнай ніве. Пра такіх кажуць, што яны пакінулі след на Зямлі.

Аляксандр ЦІТАВЕЦ

Завяршаем серыю матэрыялаў пра вяселле, распачатую ў “К” № 40 за 3 кастрычніка. Ідзе Піліпаўскі пост, блізняца Каляды. Праектуючы гадавы сямейны цыкл на каляндарны, можна сказаць, што гэта пара, калі маладая, выйшаўшы замуж у Вялікую Вясельніцу, паступова звыкала са сваім новым сямейным становішчам. Наперадзе яе чакалі вялікія святы — Каляды і Масленіца — на якія ў першы год замужжа жанчына заставалася ў асаблівым статусе.

ЗАВЯРШЭННЕ ПЕРАХОДУ МАЛАДОЙ ЖОНКІ У НОВЫ СТАН: ПОСТ, КАЛЯДЫ, ПАМІНАЛЬНЫЯ ДНІ

У папярэднім нумары мы пачалі расповед пра завяршэнне пераходу маладых у новы статус сямейных людзей, які пасля вяселля расцягваўся на год ці да нараджэння першага дзіцяці. У гэты час для мужа было, бадай, толькі адно знакавае свята — Масленіца — якое ён мог адзначаць не зусім так, як у наступныя гады свайго сямейнага жыцця. У “К” № 49 за 5 снежня апісана шанаванне маладога зяця падчас наведвання цешчы. Ніжэй — расповед пра некаторыя масленічныя рытуальныя дзеянні, аб’ектам якіх маглі стаць маладая пара, але часцей жонка.

У адрозненне ад мужчыны жанчына ў першы год сямейнага жыцця святкавала не так, як у пазнейшы перыяд, не толькі Масленіцу. Сустрэкаюцца яшчэ звесткі пра асаблівасці адзначэння Дзядоў, Радуніцы і Калядаў. Гэта даты, калі, як верылі нашы продкі, уся сям’я павінна быць у зборы пры святочным стале. У некаторых лакальных традыцыях маладая жонка ішла на памінальныя трапезы і на Вялікую куццю ў бацькоўскую хату, бо, відаць, яшчэ лічылася не канчаткова прынятай у род мужа, у большай ступені часткай сям’і, дзе нарадзілася. Такім чынам выконвалася патрабаванне рытуальнай цэласнасці роду ў знакавых пунктах года (лічылася, што да трапезы далучаюцца і дусы дзядоў).

Падчас Піліпаўскага посту жанчыны збіраліся на попрадкі па хатах. Звычайна замужнія працавалі асобна ад незамужніх, сярод апошніх маглі быць некалькі суполак па ўзросце. Маладая жонка пераходзіла ў кампанію да сямейных “баб”. У пост спявалі псалмы, выконвалі песні з матывамі чакання Калядаў, якія пазней маглі гучаць і як калядныя: “Ай, Калядачкі, вы барздзэй-барздзэй...”; “Нам Піліпаўка надакучыла, нас Піліпаўка падзамучыла...”; “Ах, і дай, Божа, нам Каляд даждаць”.

У песнях, што даследчыкі вызначаюць і як “перадзімовыя”, і як “піліпаўскія”, гучаць матывы нядаўняга замужжа. Гэтыя творы ўтрымліваюць наўпроставы зварот да дзяўчыны, якая нібыта рана выйшла замуж. Яна парадуюваецца з зімой, што “раненька настала”. У песні, аднак, даводзіцца, што і зіма прыйшла, і шлюб узяты ў час. Магчыма, функцыя гэтых тэкстаў — своеасаблівая “песнетэрапія” для маладой жанчыны, якой складана звыкнуцца са сваім новым станам. Вось адзін з такіх тэкстаў, запісаны ў колішнім Клімавіцкім павеце:

— Ды зіма, зімачка ты сцюдзёная,
Чаго рана наставала?
— Я не раненька, я не позненька —
Ужо мая пара прыйшла.
Лісточак апаў, зямельку ўслаў —
Ужо мая пара прыйшла.
— Чаго ты, дзевачка, чаго ты, красная,

Як маладая канчаткова станавілася жонкай: ЦЭЛЫ ГОД

Маладая замуж зайшла?
— Я ж не маленька, не вялічачка —
Ужо мая пара прыйшла.
Татачка аддае, сваякорка бярэ —
Ужо ж мая пара прыйшла.

МАСЛЕНІЧНАЕ ШАНАВАННЕ МАЛАДОЙ СЯМ’І

Сем’і, што ўтварыліся на працягу апошняга года, становіліся аб’ектамі розных абрадавых дзеянняў на Масленіцу. Адмыслова для маладых здзяйсняліся некаторыя віды рытуальных абыходаў. Яны маглі суправаджацца спецыяльнымі песнямі-віншаваннямі. У большасці выпадкаў масленічныя віншаванні звернуты да маладухі, радзей — адначасова да яе мужа, паводле адзінкавых сведчанняў — выключна да яго. Такія песні

выступае і як сімвал плоднасці, і як сродак сувязі з тагасветам, у традыцыйнай логіцы цалкам апраўдана, бо менавіта памерлыя продкі забяспечваюць дабрабыт жывых. Мак, які ў тэксце песень звязваецца з нараджэннем дачкі, у беларускім фальклоры таксама ўвасабляе плоднасць і мае дачыненне да іншасвету.

Судзячы па тэкстах песень, тых, хто віншаваў, частавала і дзякавала ім сама маладуха. Паводле сучасных запісаў, песню такога тыпу маглі выконваць і для бацькоў кагосьці з маладой сям’і: “*Просьцяць, каб спявалі, нават тады, калі маладыя адеўтнічаюць. У Кошкінай не было маладых, яны былі ў Мінску, а песню пелі, і ім ставілі гарэлку...*” (вёска Міхайкава Крулянскага раёна).

Абыходы маладых сем’яў маглі здзя-

то падушкі забіралі сабе тья, хто ўцягнуў”. Маніпуляцыі з падушкамі маладухі на Масленіцу фіксуюцца таксама ў вёсцы Ельніца Барысаўскага раёна, там іх “вязалі”.

Падушка ў шматлікіх абрадах выступае як сімвал плоднасці і шлюбу: на ёй можа адбывацца пасад маладой, падушкі ўваходзяць у пасаг, пад падушку кладуць розныя рэчы з мэтай варажбы; вядомая моладзевая гульня “Падушачка”, што завяршаецца пацалункамі. Падчас масленічных рытуалаў з падушкамі маладуха пацвярджае факт свайго шлюбу перад жаночай грамадой, наноў выкупляючы свой пасаг і забяспечваючы сабе дабрабыт і плоднасць. Такім чынам, праз маніпуляцыі з падушкамі на Масленіцу маладзіца працягвала свой пераход у статус замужняй жанчыны.

пачынаюцца найчасцей зваротам да “маладой маладзіцы”, часам яе называюць па імені. У адзінкавых фіксацыях спявачкі звяртаюцца спачатку да мужа маладухі, але потым усё роўна да яе самой:

“Добры вечар, Колечка-Колечка!
Ці дома твая Валечка-Валечка?
Мы к ёй прыйшлі гуляці-гуляці,
Добрыя песні спяваці-спяваці:
Вынесі сыра, вынесі сыра —
Родзіш сына...”

Сустрэкаецца таксама зварот да ўсёй вялікай сям’і, часткай якой былі маладыя: “Добры вечар... добрым людзям... Мы к вам ідзём Маладая, маладая ты, Ганначка, Выйдзі... к нам на вулку...”

Песні для маладухі часта ўтрымліваюць радкі “*Вынесь сыра — родзіш сына, / Вынесь мачку — родзіш дачку*”. Сыр як абрадавая страву сустракаецца ў беларусаў на Юр’я, Тройцу, Купалле, Пятра, жаянкі, абрады сямейнага цыкла. Асабліва частыя матывы сувязі сыра з нараджэннем хлопца, з маладым мужчынам. У некаторых выпадках сыр як рытуальная страву забяспечвае сувязь паміж жывымі і нябожчыкамі. Тое, што сыр

зняць незамужнія дзяўчаты ці замужнія жанчыны. Віншаванне маглі працягвацца застоллем у хаце. У вёсцы Масленкі Крупскага раёна лічылася, што чым больш падбаецца свёкром нявестка, тым лепш яны частуюць спявачкам.

Як форму шанавання маладзіцы варта разглядаць масленічны звычай “*трэсці падушкі*”, што фіксуецца ў Шклоўскім і Крупскім раёнах: гурт жанчын краў ці пагражаў скрасці ў маладухі падушкі, а маладая іх частавала, каб аддалі. У вёсцы Вялікае Замошша Шклоўскага раёна жанчыны, скраўшы падушкі, рабілі выгляд, што мочаць іх: “*Быў у нас такі абычай. У тых, хто свадзьбу гулялі на Каляды, на Масленку забіралі ў гэтых маладых падушкі. Іх трэба было выкрасці патаемна, штоб ніхто не прымеціў. А потым падушкі гэтыя везлі ад калодзежа. Там жа бралі вёдра і вылівалі ваду збоку, міма падушак. Гэта называлася “мачыць падушкі”. Калі на дарозе ад калодзежа сустракалі кагосьці з вёдрамі, хто па ваду ішоў, выварачвалі яму вёдра і зазывалі з сабой на гулянку. А падушкі маладыя павінны былі адкупіць. І вечарам, калі саглашаліся хазяіны, усе неслі свае харчы, і маладыя ўжэ адкуплівалі свае падушкі. Гулялі ўсёй вёскай, аж весела ж было! Калі аддавалі падушкі, гаварылі: “Ну то ж спіце ўжэ сёння на падушках!” А калі не было чым частаваць,*

Ушанаванне маладой сям’і маглі таксама набываць форму рытуальнага разування жонкі ці мужа. Змена абутку сімвалізуе змену сацыяльнага статусу маладых. У беларускім фальклоры прасочваецца таксама выразная шлюбная і эратычная сімволіка абутку. Дзеянні, звязаныя з масленічным ушанаваннем маладых, канцэнтруюцца на памежжы Віцебскай, Магілёўскай і Мінскай абласцей.

Завяршаючы серыю артыкулаў пра вяселле, хочацца адзначыць, што гэты абрадавы цыкл, з аднаго боку, адкрыты да запазычанняў, а з другога боку — часта захоўвае архаічныя элементы (асабліва ў сельскай мясцовасці). Апошнімі гадамі запатрабаванымі становяцца гарадскія “вяселлі ў беларускім стылі”. Часам маладыя хочуць проста “што-небудзь народнае”, а часам спрабуюць узнавіць традыцыйнае вяселле мясцовасцяў, дзе маюць карані. У любым выпадку вясельная тэматыка ніколі не страціць актуальнасці.

Алена ЛЯШКЕВІЧ,
супрацоўніца Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі.
Фота аўтара.

Больш жывы за ўсіх жывых?

або Хаджэнне векавога брэнда

Пачатак у №№ 48 — 50

Але знакамітая ленінская фраза пра кіно гучала так: “Пока народ безграмотен, из всех искусств важнейшими для нас являются кино и цирк”. І разумеючы гэта, Ленін 27 жніўня 1919 года падпісаў дэкрэт Саўнаркама РСФСР аб нацыяналізацыі кіно. Трэба прызнаць, што аснову савецкаму кінематографу заклала хроніка. У 1921 годзе Ленін гаварыў Луначарскаму: “Если вы будете иметь хорошую хронику, серьезные и просветительные картины, то не важно, что для привлечения публики пойдет при этом какая-нибудь бесполезная лента, более или менее обычного типа. Конечно, цензура все-таки нужна. Ленты контрреволюционные и безнравственные не должны иметь место...”

А якія фільмы Ленін асабіста глядзеў? На гэты конт амаль нічога не гаворыцца — біёграфы правадыра маўчаць, а толькі без усялякага сорама “рэдагуюць” спрадвечны ленінскі тэкст пра “важнейшее из всех искусств”, выкідаючы слова “цырк”. Яны пішуць, што “гэтым тэарэтычным палажэннем Ленін... унёс выдатны ўклад у азначэнне ўсяго сучаснага мастацтва”.

Кажуць леназнаўцы, што Ільіч быў вельмі патрабавальным кінагледачом, часта наведваў кінасеансы. Але сучасныя яму фільмы быццам бы толькі ў малой ступені задавальнялі яго густ. І атрымала станючы водгук хіба што антырэлігійная стужка “Чудотворец” рэжысёра Аляксандра Панцялеева. Больш ніякіх канкрэтных прыкладаў пра тое, што глядзеў правадыр, я не знайшоў. Ленін і кіно — тэма вельмі разнастайная, якая патрабуе асаблівага даследавання. Адно скажу: самому Леніну і ў савецкім кінематографі з уласным брэндам пашанцавала. Мастацкіх фільмаў пра яго, пачынаючы ад маладога ўзросту і да апошніх дзён жыцця, было пастаўлена каля шасцідзясят. Значна больш, чым пра іншых гістарычных асоб, выключваючы, зразумела, фільмы з фігурай Сталіна: іх прыкладна каля двухсот мастацкіх і больш за тузін дакументальных.

ЯК ПАЧЫНАЛАСЯ “ВЯЛІКАЯ КУЛЬТУРНАЯ РЭВАЛЮЦЫЯ”?

Пасля Кастрычніка ўсе ленінскія тэзісы зводзіліся да аднаго: да класавай барацьбы, да кіруючай ролі партыі, да ролі мастацтва “як агітатываючага сродку”, да яго выкарыстання для ідэйнай ра-

боты ў духу сацыялізму — і не болей за тое. Менавіта адсюль і нарадзіўся гістарычны дэкрэт “О памятниках республике”, які падпісаў Ленін з палітыкамі Сталіным і Луначарскім 12 красавіка 1918 года. Хутчэй за ўсё гэтая думка прыйшла да Леніна пасля таго, як ён уважліва вывучыў знакаміты ўтапічны трактат італьянскага філосафа-мысліцеля эпохі Адраджэння Тамаза Кампанэлы

яго пахавання на Хайгейцкіх могілках у Лондане. Ну а потым усё пайшло, як было запланавана ў спісе тых помнікаў, якія павінны быць перш за ўсё ў Маскве і Петраградзе.

Ужо да першай гадавіны “вялікага перавароту” (7 лістапада 1918 года) на вуліцах і плошчах Масквы было адкрыта 12 манументаў. Найбольш значны сярод іх — абеліск, прысвечаны першай Савецкай Кансты-

абстрактнай сімволікі: алегарычны сэнс фантастычнай фігуры ў цэнтры кампазіцыі, не зразумелы Леніну, мог быць, на думку правадыра, незразумелым і шырокім масам.

А 1 мая 1920 года Ільіч наведаў выставу эскізаў помніка “Освобожденному труду” таго ж Канёнкава на Прычысенскай набярэжнай, дзе планавалася яго ўстаноўка. Аднак Ленін, як мне расказ-

А пачыналася нараджэнне гэтых “крылаў” з таго, што сталі знішчацца помнікі “царам і іх слугам” не толькі ў сталіцы, але і па ўсёй краіне, прычым зносіліся любыя манументы, прысвечаныя падзеям дарэвалюцыйнай эпохі, а не толькі “царскія”, як, напрыклад, Аляксандра-Неўская царква ў скверы на Георгіеўскім праспекце тагачаснага старажытнага беларускага го-

коўскага Крамля Павел Малькоў (дарэчы, той самы, які 3 верасня 1918 года асабіста расстраляў Фані Каплан, а сам пры Сталіне каля 15 гадоў правёў у ГУЛАГу) успамінае, як Ленін патрабаваў “убраць” гэтае “безобразіе” і прынесці вяроўкі. “Я імгненна пабег у камендатуру і прынес вяроўкі. Уладзімір Ільіч спрытна зрабіў пятлю і накінуў на помнік. Узляліся за справу ўсе, і хутка помнік быў ахутаны вяроўкамі з усіх бакоў. “А ну, дружна!” — задорна камандаваў Уладзімір Ільіч. Ленін, Свядлоў, Аванесаў, Смідовіч, іншыя члены ВЦИК і Саўнаркама... упрэглися ў вяроўкі, налеглі, дэрганулі, і помнік абваліўся на брук”.

Так, з лёгкай рукі Ільіча ў прамым і пераносным сэнсе ў першай краіне перамогшага сацыялізму пачыналася вялікая культурная рэвалюцыя, водгулле якой адчуваецца і ў сучасным свеце. У 1990 годзе, адпачываючы ў Трускаўцы, я бачыў амаль такую ж карціну: як знеслі і адцягнулі на вяроўках кудысьці на ўскраіну горада помнік самому Леніну — “лепшаму сябру ўкраінскага народа”.

З ведама Ільіча былі разбураны маскоўскія помнікі Аляксандру III і Аляксандру II, герою Расіі і Балгарыі генералу Міхаілу Скобелеву, у Кастраме разбурылі помнік цару Міхаілу Фёдаравічу і Івану Сусаніну, а пад Масквой, у г. Вярэя — герою 1812 года генералу Івану Дорыхаву, у Навачаркаску — таксама герою вайны з Напалеонам атаману Мацвею Платаву. Такіх прыкладаў разбураных паводле знакамітага ленінскага дэкрэта помнікаў можна прывесці дзясяткі. Словам, умоўна кажучы, па сваёй сутнасці ленінскі план манументальнай прапаганды — у пункце знішчэння былых помнікаў — жорстка працуе і ў найноўшы час: у асноўным, у былых савецкіх саюзных рэспубліках і ў былых краінах народнай дэмакратыі...

3 ФУТУРЫЗМАМ — “НАПРЯЖЭНКА”?

З розных прычын ленінскі план так і не быў рэалізаваны, і, за вельмі рэдкім выключэннем, ніводны з тых помнікаў не захаваліся. І тут вінаватыя не толькі такія матэрыялы, як бетон, гіпс ці дрва. Многія творы былі проста знішчаны прыроднымі катаклізмамі, некаторыя разбураны злачынцамі ці знятыя па патрабаванні пралетарскага люду з-за іх фармалістычных выкрутасаў.

Барыс КРЭПАК, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі
Заканчэнне будзе.

“Город солнца”. Ільіч палічыў, што ідэі трактата вельмі прымальныя для палітычнай практыкі новай савецкай улады. У яго крамлёўскай бібліятэцы гэтая кніга стаяла на кніжнай паліцы на вельмі ганаровым месцы...

У дэкрэце было сказана, што “в ознаменовании великого переворота, преобразившего Россию”, ліквідаваць помнікі царскага рэжыму і стварыць “памятники, должныствующие ознаменовать великие дни Российской социалистической революции”. У гэты кантэкст упісалася самая першая пастанова Саўнаркама: аб асігнаванні мільёна рублёў на збудаванне першага ў свеце помніка Карлу Марксу... на месцы

туцы, праз паўгода дапоўнены статуяй Свабоды. Аднак цагляны абеліск з бетоннай фігурай паступова струхлеў, і ў 1941 годзе яго знеслі (зараз на тым месцы — помнік Юрыю Даўгарукаму). Усяго за час з 1918 па 1921 год Масква атрымала каля трыццаці помнікаў, Петраград — каля дваццаці.

Мемарыяльная дошка “Павшим в борьбе за мир и братство народов” работы Сергея Канёнкава, устаноўленая на сцяне Сянацкай вежы Крамля, была адкрыта 7 лістапада 1918 года. На цырымоніі з прававай выступіў Ленін. Крытычныя адносіны правадыра да твора Канёнкава выглумачваюцца тым, што дошка была выканана ў духу

1918 год. Масква. Так пачыналася рэалізацыя ленінскага плана манументальнай прапаганды. Знішчэнне помніка генералу Міхаілу Скобелеву.

7 лістапада 1918 г. Крэмль. Ленін адкрывае мемарыяльную дошку ў памяць загінуўшых за мір і братэрства народаў.

ваў сам Сяргей Цімафеевіч Канёнкаў, калі пашчасціла пабываць у ягонай маскоўскай майстэрні, не адобрыў эскізы з-за іх “футурыстычнага” характару, дзе нібы занадта многа было “геаметрычных форм”.

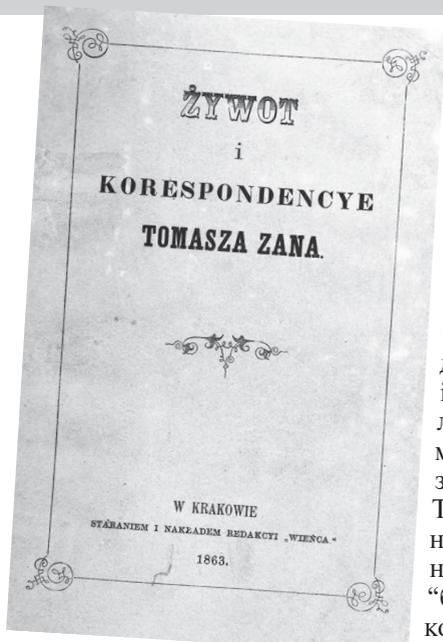
“КОММУНОЙ ВЗДЫБЛЕННАЯ РУСЬ...”

Ці не пра гэта думаў Сяргей Ясенін, выступаючы на адкрыцці гіпсавага помніка паэту Аляксею Кальцову 3 лістапада 1918 года на Тэатральнай плошчы ў Маскве. Ён там чытаў свой верш “О Русь, взмахни крыльями...”

рада Вільні (зараз Вільнюс, праспект Гедыміна), пабудаваная ў памяць салдат, загінуўшых у час паўстання 1863 года ў Беларусі.

А вось як быў перароблены абеліск у памяць трохсотгоддзя дынастыі Раманавых у маскоўскім Аляксандраўскім садзе. Па-першае, імёны цароў былі ссечаны; па-другое, на адной з граней абеліска хутка выбілі імёны рэвалюцыянераў. І ў пахмурную раніцу 1 мая 1918 года адбылася значная падзея: Ленін асабіста прымаў удзел у нязваржэнні помніка, узведзенага на месцы забойства вялікага князя Сяргея Аляксандравіча ў Крамлі. Камендант Мас-

Напрыканцы верасня 2018 года разам з беларускім генеалагам Вітальдам Ханецкім мы высадзіліся ў “горадзе на Няве” (Санкт-Пецярбург), дзе цягам тыдня выдатна папрацавалі ў Расійскім дзяржаўным гістарычным архіве (РДГА). У той раз шанцавала. Вярталіся мы абцяжараныя гігабайтамі самых карысных звестак. Не ўсё, што было назапашана мной у тую вандроўку, адразу пайшло ў друк. Спярша ў “К” з’явіліся серыялы пра продкаў Ігнацыя Дамейкі — Дамейкаў і Анцутаў. Пазней — некаторыя звесткі, звязаныя з родам Рэйтанаў. Але артыкул пра радавод Тамаша Зана быў адкладзены да лепшых часоў. І “лепшыя часы” насталі. Неўзабаве дзень народзінаў “архіпрамяністага” Тамаша Зана, які прыйшоў на свет 21 снежня 1796 года. Уласна кажучы, усё гэта прымушае ўзяцца за пяро і прысвяціць чарговы серыял менавіта яму.

Біяграфія і лісты Тамаша Зана, (1863).

анні”. Крыніцай іх з’яўляецца біяграфія Тамаша, пра якую я кажу вышэй. Радавод Занаў у ёй не надта глыбокі (згаданы дзед Тамаш), але даволі шмат цікавостак, датычных бацькоў і іншых сваякоў “філамата”. Пра гэта мы пагаворым пазней. Лічыцца, што Тамаш (I), дзед героя нашага апавядання Тамаша (III), быў “бурмістрам у Радашковічах”. Гісторык Зіновій Копыскі паддае такую фармулёў-

ваецца ў Нацыянальным архіве Беларусі (НГАБ), ён зрабіў пакаленны роспіс ад Францішка (прадзед Тамаша III) да Тамаша Канстанціна (гэта ўнук філамата, які нарадзіўся ў 1876 годзе). І з ўласцівай яму пільнасцю гісторык прааналізаваў падазненныя Занамі дакументы на прадмет фальсіфікацыі. Аказалася, што “каралеўскія прывілеі на чыны-ўрады, і розныя судовыя акты, датычныя маёмасных спраў” — фальсіфікаты. Гэтага і трэба было чакаць, бо Заны спасылаліся на актывыя кнігі Ашмянскага суда (адна з галоўных адзнак маг-

мець нейкія сувязі з Нямецкай, або трымалі ў Радашковічах стамагалагічную клініку, нека сама па сабе прыходзіць да галавы. Але тое, што яны “карэнныя” мяшчане, а не шляхта, гэта, падаецца, ужо факт. У пераважнай большасці знойдзеных метрык (дзясяткі) уласна Занаў, або дзе Заны выступалі як сведкі ці хросныя, яны так і пазначаны “мяшчане”. Сяброўскае і сваяцкае кола Занаў у тэя часы — мяшчане і сяляне. І знаходка пары сумнеўных метрык, дзе Заны запісаны Панамаі або Вальможнымі Панамаі, у моры “мяшчанскіх” ледзь не палцам паказваюць на асобу, якая магла мець дачыненне да фальсіфікацыі. Ёй, па ўсёй верагоднасці, з’яўляецца родны дзядзька Тамаша Зана — Валянцін-Антон (нарадзіўся 5, ахрышчаны 7 жніўня 1769 года), спярша ксёндз у Радашковічах (люты 1794 года), потым у Паланечцы, Ішкальдзі і Сталовічах. І, зразумела, Станіслаў-Карл Зан, бацька Тамаша (нарадзаны 2, ахрышчаны 3 студзеня 1767 года). Менавіта яны ў 1803 годзе займаліся падачай дакументаў, праўдзівых і не вельмі, каб іх прызналі за шляхты.

Таямніцы роду Занаў, герба “Ястрабец”

Частка I

Зміцер ЮРКЕВІЧ

Як вы думаеце, шанюныя чытачы газеты “Культура”, колькі кніг, прысвечаных славуце Тамашу Зану, навуковых ці папулярных, але напісаных беларускімі даследчыкамі-літаратуразнаўцамі, можна сустрэць на бібліятэчных паліцах? Не нарысаў-артыкулаў, якія змешчаны ў розных зборніках, часопісах, газетах, бо такіх нямала, а асобных выданняў? Не моцна памылюся, калі адкажу каротка — “0”. Чаму так? Ці гэта асоба не заслугоўвае на цікавасць? Заслугоўвае, безумоўна. Нават з таго пункта гледжання, што калі б не яго самаахвярнасць, выказаная падчас працэсу “філаматаў” у 1824 годзе, вельмі магчыма, што свет бы не даведаўся пра генія Адама Міцкевіча. Можна звесткі аб ім такія сціплыя, што не хапае на добры такі том, ды яшчэ аздоблены ілюстрацыямі? Ды не. Бо ёсць жа выдатная біяграфія Тамаша Зана, якая выйшла ў 1863 годзе, праз восем гадоў пасля яго смерці. Яе, дарэчы, можна было даўно перакласці на беларускую мову і выдаць. Ёсць і безліч іншых публікацый, як беларускіх даследчыкаў (пісалі аб ім Валянцін Грыцкевіч, Кастусь Цвірка і іншыя), так і замежных. Ёсць жа, нарэшце, і дзве кніжкі, напісаныя ўжо ў наш час нашчадкамі Тамаша Зана, дзе таксама ёсць цікавыя звесткі. Я ўжо не кажу пра тое, што дакументаў, датычных асобы Тамаша Зана, ніхто з архіўных сховішчаў не адбіраў і не знішчаў.

“Зан”, мастак А. Дзверыя (1832).

ношкі, пра якога цягам 2020 года ў “К” выйшаў шматчастковы серыял. На сённяшні дзень у Беларусі не напісана і не выдадзена аніводнай навуковай манаграфіі, прысвечанай “бацьку беларускай оперы”. У выпадку з *Вінцэнтам Дуніным-Марцінкевічам*, класікам беларускай літаратуры, трохі лепей. Бо дзякуючы клопату гісторыка Змітра Дразда такая кніга з’явілася (некаторыя фрагменты з гэтай кнігі друкаваліся ў “К”). Гэты важкі том, палову якога складаюць дакументы, мне падаецца, мог бы стаць эталонам для выданняў, прысвечаных іншым нашым славуце землякам. А неабходнасць такіх новых фундаментальных выданняў відавочная.

Пасля невялікага ўступу самы час перайсці да галоўнага. Мы пачынаем серыял, у якім распавядзем пра радаводныя таямніцы Занаў, а таксама пра нека-

ку — “*Бурмістр* (ад ням. — *Bürgermeister*) выбарная асоба ў магістрат гарадоў з магдэбургскім правам, якая ўзначальвала гарадскую раду. У абавязак Б. уваходзіла загаданне гарадскім скарбам, старшынства на пасяджэннях бурмістраўска-радзецкага суда, які разбіраў маёмасныя спрэчкі гараджан. Войт і прызначаны ім выбаршчыкі (12 — 20 чалавек) выбіралі на пасаду Б. гараджан з самых вярхоў гарадскога насельніцтва — купецтва, цэхмістраў... Б. выбіралі тэрмінам на год, пасля сканчэння якога ён рабіў справаздачу перад радай...”

Праўда, дакументаў, якія б пацвердзілі выкананне гэтай важнай місіі продкам “філамата” пакуль што ніхто не прывёў. А самі Заны асабліва гэта тэзу не развівалі, бо продкам *мешчанін-купец*, хай сабе і

чымай фальсіфікацыі, бо наша шляхта даволі часта “карысталася” менавіта гэтымі кнігамі, якія калісьці згарэлі ў пажары). Застаецца толькі падзякаваць спадару Глінскаму, што ён зрабіў гэту справу. Тое, што каралеўскія прывілеі ніколі не існавалі, я спраўдзіў падчас прагляду кнігі рээстраў гэтых прывілеяў, якая захоўваецца ў Літоўскім дзяржаўным гістарычным архіве.

Але апублікаваныя ў гербоўніку звесткі з НГАБ, і пакуль неапублікаваныя з РДГА, мала што кажуць пра сапраўдныя карані Занаў. І не даюць нават поўнай карціны, бо зазвычай у такіх радаводах мала ўвагі надавалася жанчынам (жонкам, дачкам). Таму паспрабуем распавесці пра тое, аб чым маўчалі (або, магчыма, і не ведалі) самі Заны.

НЯЗРУЧНАЯ ПРАЎДА

Так як на дадзеным этапе дваранскія справы нам не “папалечнікі”, час пашукаць іншыя крыніцы. І такой стане для нас метрычная кніга Радашковіцкага касцёла за 1730 — 1790-я гады.

Літаральна з першых старонак становіцца зразумела, што гісторыя Занаў і Радашковічаў непадзельная. 14 сакавіка 1748 года, ва ўзросце 69 гадоў памерла Рэгіна Зань (Zan). Падсумаваўшы ўсе знаходкі дапускаю, што гэта прапрабабуля нашага Тамаша Зана. Нарадзілася яна каля 1679 года, а муж выйшла да 1711 года. Як звалі яе мужа высветліць пакуль не ўдалося, бо, на жаль, метрычная кніга не поўная. Што датычыцца прозвішча Зан, то не выключана, што яно паходзіла ад нямецкага слова “Zahn” (на слых гучыць, як “Цан”) (у гіпотэза, што продкі Тамаша Зана маглі

Герб “Ястрабец” з дваранскай справы Занаў (са збораў аўтара).

торыя старонкі яго жціцярыса і нашчадкаў. На вялікі жаль, род Занаў згас. Праўнук Тамаша Зана, таксама Тамаш (сын Тамаша і ўнук Абдона), меў толькі дачок.

РАДАШКОВІЦКІ БУРМІСТР, ШЛЯХЦІ З ГЕРБАМ “ЯСТРАБЕЦ”?

У публікацыях, прысвечаных Тамашу Зану, раз-пораз згадваюцца розныя “сямейныя пад-

ДРЭВА РОДУ

Як жа выглядае на сённяшні момант радаводнае дрэва Занаў-Занаў да Тамаша (III)? Справы Занаў з НГАБ і РДГА падаюць імёны 5 асобаў — Францішак, яго сын Тамаш I (жонка Ева), іх сыны Караль-Станіслаў-Костка (жонка Кацярына Дылеўская), Валянцін-Антон (ксёндз) і Антон (нарадзаны 22, ахрышчаны 23 студзеня 1772 года) — даволі сціпла. Але нам ёсць што дадаць.

Францішак, відаць, меў старэйшага брата Міхала (памёр 26 сакавіка 1765 года ва ўзросце 54 гадоў). Міхал быў жанаты двойчы. Першая жонка Агата Садоўская (шлюб 7 лістапада 1734 года). Другі шлюб Міхал узяў з Кацярынай Матэчкай (25 студзеня 1745 года). Мне ўдалося знайсці метрыкі толькі двух дзяцей Міхала — Марыяны (ахрышчана 28 лістапада 1747 года) і Бенедыкта (хрост 23 1757 года). Прычым тут ізноў мяне напаткала загадка, бо імя маці гэтых дзяцей у метрыках пазначана як Алена.

Пра далейшы лёс сям’і і нашчадкаў Міхала — Заняў (да пачатку XIX стагоддзя іх прозвішча вымаўлялася менавіта так) пакуль больш нічога высветліць не ўдалося.

МУЗЕЙ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ МАСТАЦКІ МУЗЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, вул. Леніна, 20.
Тэл.: 397 01 63 (экскурсійнае бюро)

- Пастаянныя экспазіцыі:
- "Мастацтва Беларусі XII — XVIII стст.";
  - "Мастацтва Беларусі XIX — пач. XXI стст.";
  - "Мастацтва Беларусі XX — пач. XXI стст.";
  - "Мастацтва Расіі XVIII — пач. XX стст.";
  - "Мастацтва краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы XVI — XX стст.";
  - "Мастацтва краін Усходу XIV — XX стст.".

- Выставы:
- Выстава твораў Дар'і Карпавай "Вітамін Ж(ывапіс)" — да 10 студзеня 2021-га.
  - Сумесны культурна-адукацыйны праект-квэст Нацыянальнага мастацкага музея і Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны "Аб Вялікай Айчыннай..."
  - "Фердынанд Рушчыц": віртуальная выстава да 150-годдзя з дня нараджэння.
  - Віртуальная выстава "Юбілей беларускага камсамола".
  - Віртуальная выстава "Юбілей беларускага камсамола" прысвечаная 100-годдзю ЛКСМБ — на сайце музея.
  - Выстава "Фарбы як гукі: аб чым гавораць карціны глухих дзяцей?" з 10 снежня.

Філіялы музея
МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧАЎ.
КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА
І ПАЛОВЫ XIX СТ."

г. Мінск,
вул. Інтэрнацыянальная,
33а.

Тэл.: 358 88 78
■ Калядная праграма "у гасцях у казкі" 11.12. Пачатак а 17-й.

- Пастаянныя экспазіцыі:
- "Інтэр'еры шляхецкай сядзібы".
  - "Жыццё і творчасць Валенція Ваньковіча".
  - "Сядзібны партрэт XVII — сяр. XIX стст.".
  - Выстава "Эпоха рамантыкаў. Ваньковіч і яго час" — да 19 лютага 2021-га.

МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА НАРОДНАГА МАСТАЦТВА Ё. В. РАЎБІЧЫ

Спарткомплекс "Раўбічы", Мінскі раён. Тэл.: 507 44 69.

- Пастаянная экспазіцыя.
- Выстава "Повязь часоў", якая знаёміць з багаццем вобразаў традыцыйнага ручніка.
- **Займальныя майстар-класы** па саломалляцтву, вырабу традыцыйных лялек, пляценні паясоў (бранзалетаў). Патрапіць на майстар-клас можна ў любы працоўны дзень музея: серада-нядзеля з 10.00 да 17.00. Папярэдні запіс абавязковы.
- Праграма "На Каляды ў музей" (транспарт ад школы да музея і назад, экскурсія, майстар-клас па саломалляцтву, выступленне калядоўшчыкаў, майстар-клас па традыцыйных танцах, народныя гульні, пачастунак). Папярэдні запіс абавязковы.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ЦЭНТР СУЧАСНЫХ МАСТАЦТВАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, вул. Нярасава, 3
Тэл.: 399-09-79

Час працы: серада-нядзеля з 12:00 да 20:00

- Выставачны праект "Новы год. Анталогія свята".
- Выстава адной карціны.
- Выстава Максіма Петруля "Максімалізм".
- Выстава "Трыццаць тры творы. Выстава набыткаў музейнага збору НЦСМ".
- Выстава "Фарбы як гукі: аб чым гавораць карціны глухих дзяцей?" з 10 снежня.

БЕЛАРУСКИ ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ

г. Мінск, пр-т Пераможцаў, 8.
Тэл. +375 (17) 203 07 92, +375 (29) 144 07 92, +375 (17) 327 11 66. Музей працуе: аўторак, серада, пятніца, субота, нядзеля — з 10.00 да 18.00 (касы да 17.30), чацвер — з 12.00 да 20.00 (касы да 19.30) панядзелак — выхадны.

- Пастаянная экспазіцыя.
- Выстава "Сталінград 1942 — 1943. Беларусы на абароне горада" — да 21 снежня.

Выстава "Яўген Халдзеі. Сцяг Перамогі" — да 27 снежня.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫ МУЗЕЙ-ЗАПАВЕДНІК "НЯСВІЖ"

г. Нясвіж, вул. Ленінская, 19.
Тэл.: (8-01770) 2 06 60, 2 06 02; +37529 551 80 51, +37529 190 31 49.

- Палацавы ансамбль
- Пастаянная экспазіцыя.
  - Выставачны праект "Сапраўднае" мастакоў міжнароднага грамадскага аб'яднання "Еўразійская мастацкая садружнасць" — да 28 лютага 2021-га.
  - Выставачны праект "Пасядзім з густам!" (фатэлі і крэслы XVIII — XX стст. з фондаў музея-запаведніка) + квэст-віктарына "Пасядзім, падумаем". Па папярэдніх заяўках. Да 5 красавіка 2021-га.
  - Міжнародны выставачны праект "Castrum doloris. Пахавальны цырыманіял нясвіжскага двара". У складзе пастаяннай экспазіцыі.
  - Міжнародны выставачны праект "Даспехі радзівілаўскага Нясвіжа" (артэфакты з калекцыі Музея Фіцвільяма Кэмбрыджскага універсітэта, Нацыянальнага гістарычнага музея і Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка "Нясвіж"). У складзе пастаяннай экспазіцыі.
  - Сектар экскурсійнай і інфармацыйнай дзейнасці Вул. Гейсіка, 1.
  - Ратуша г. Нясвіж, вул. Савецкая, 3.
  - Пастаянная экспазіцыя.
  - Квэст "Выходкі старога захавальніка". Па папярэдніх заяўках.

У МІНСКУ ГАЗЕТУ "КУЛЬТУРА" МОЖНА НАБЫЦЬ У НАСТУПНЫХ КРОПКАХ:

магазіны "Белсаюздрук"	кіёскі "Белсаюздрук"
Падземны пераход ст.м. "Пятроўшчына".	ст.м. "Няміга", вул. М. Багдановіча.
Падземны пераход ст.м. "Плошча Перамогі".	Проспект Пераможцаў, 5. Вуліца Рабкораўская, 17.
Проспект Незалежнасці, 44.	Проспект Незалежнасці, 68, В.
Вуліца Валадарскага, 16.	Вуліца Лабанка, 2.

ПА ПЫТАННЯХ РАЗМЯШЧЭННЯ РЭКЛАМЫ Ё ГАЗЕЦЕ "КУЛЬТУРА" звяртайцеся па тэлефоне +375 17 286 07 97 і па тэлефоне/факсе +375 17 334 57 41 альбо пішыце на электронны адрас kultura@tut.by!

ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "MIP"

г.п. Мір, Карэліцкі раён, Гродзенская вобласць.
Тэл.: (8-01596) 2 82 90, (8-01596) 2 82 70.

- Пастаянная экспазіцыя.
- Тэатралізаваная экскурсія "Мірскі замак і яго ўладальнікі: шлях праз стагоддзі".
- Экскурсія з элементамі дэгустацыі "У гасці да Пана Каханку".
- Экскурсія з элементамі анімацыі і дэгустацыі "Мірскі замак. Гісторыя. Культура. Дэгустацыя".
- Тэматычная экскурсія з элементамі квэста для дваіх "Інтрыгі Купідона".
- Музейныя камунікатыўныя праграмы: "Табе, нашчадак, у добры дар...", "Ад усяго сэрца — самы лепшы пачастунак", "Капрызы моды ракако".
- Дзіцячая тэатралізаваная экскурсія "Чароўная гісторыя ў Мірскім замку".
- Правядзенне вясельных цырымоній, святкаванне гадавіны вяселля.
- Музейная фотапляцоўка.
- Восеньскі сезон канцэртаў Белдзяржфілармоніі.
- Квэст "Таямніца двух куфраў".

Чароўны свет казкі

Надзея БУНЦЭВІЧ / Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

Заканчэнне. Пачатак на ст. 1.

— Вядома, будзе казка. Але любыя казачныя фантазіі, як вядома, у той ці іншай ступені звязаны з паўсядзённым жыццём. Так і тут. Бо ў "Чароўным свеце" закрута тэма глабальнага пацяплення, якая апошнім часам усё больш хвалюе чалавецтва, вымушае даволі шырока звяртацца да грамадскасі і ўголас абмяркоўваць экалагічную праблематыку. Дзеці не застаюцца ў баку, але як патлумачыць ім гэтыя і многія іншыя працэсы, што адбываюцца ў прыродзе? Канешне, праз добрую казку. Невыпадкова ў нашым спектаклі ёсць песня з такімі словамі: "Казка — радасць, казка — праўда, казка — мудрасць для дзяцей". У надвор'і — пацяпленне. І дзеці, каб дапамагчы Дзеду Марозу, звязваюцца з яго сябрамі і калегамі з іншых краін. Яны падарожнічаюць у Аўстралію, Антарктыду, пустыню Гобі.

Спектакль вельмі музычны, прыгожы, яркі. Музыку напісаў Зміцер Парфёнаў. Яго параіў нам прадзюсар Юрый Саваш — і не памыліўся: той напісаў для навагодняй казкі 13 песень і 9 інструментальных кампазіцый. А цудоўны гукарэжысёр Яўген Купрыянаў робіць усё, каб у няпростае па акустыцы зале было пачута кожнае слоўца, кожная нотка, усе фарбы аранжыроўкі. Яркімі колерамі, казачнай прыгажосцю зіхаць сцэнічная прастора, убранне якой прыдумляла мастачка Галіна Холад. Яна захварэла, але працягвала працаваць анлайн. Юрый Барысевіч стварыў касцюмы — сакавітыя па фарбах, свежыя па вобразах і ідэях. Вельмі нечаканымі атрымаліся пінгвіны. Снежная Каралева ў нас — увогуле гэткае бізнес-ледзі. І, вядома, у спектаклі многа рухаў, удзельнічае Дзяржаўны акадэмічны ансамбль танца. А яго кіраўнік Валянцін Дудкевіч стаў маім творчым сааўтарам. Мы імкнуліся зрабіць усё не проста добра, а, як кажуць, лепей, чым для дарослых.

Нам усім сёння не хапае цуда. Але яно ёсць, трэба толькі верыць у яго. Верыць у будучыню, ва ўсё добрае і светлае — і менавіта казкі нам ва ўсім гэтым дапамагаюць.

ТЭАТРЫ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ АКАДЭМІЧНЫ ВЯЛІКІ ТЭАТР ОПЕРЫ І БАЛЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, пл. Парыжскай камуны, 1.
Тэл./факс: 334 11 56.

- 20 — "Пінокія" (опера ў 2-х дзях) Г.Бруні. Дырыжор — Уладзімір Авадок. Пачатак аб 11-й.
- 20 — "Ганна Карэніна" (балет у 2-х дзях на музыку П.Чайкоўскага). Дырыжор — Алег Лясун. Пачатак а 18-й.
- 20 — Канцэрт "Вышэй за неба" (музыка эпохі барока з удзелам вядучых салістаў оперы і трыа "Глорыя"). Пачатак у 18.30.
- 22 — "Вілісы.Фатум" (опера-балет у 2-х дзях) Дж.Пучыні. Дырыжор —

- Іван Касцянін. Пачатак у 19.00.
- 23 — "Бядэрка" (балет у 3-х дзях) Л.Мінкуса. Дырыжор — Іван Касцянін. Пачатак у 19.00.
- 23 — Навагодні агеньчык. Пачатак у 19.30.
- 24 — Канцэрт-сюрпрыз "Навагодні маскарад" (з удзелам зорак оперы і балета Вялікага тэатра Беларусі). Дырыжор — Алег Лясун. Пачатак у 19.00.

ЗАСЛУЖАНЫ КАЛЕКТЫЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ "РЭСПУБЛІКАНСКІ ТЭАТР БЕЛАРУСКОЙ ДРАМАТУРГІІ"

г. Мінск, вул. Крапоткіна, 44. Тэл./факс:

- 154 04 44.
- 21 — "Вар'ятка" (трагіфарс у 2-х дзях) Н.Птушкінай.
- 22 — "Сірожа" (жыццё ў 2-х эпохах) Ю.Чарняўскай.
- 23 — "Мудрамер" (сатырычная камедыя)

ЗАСЛУЖАНЫ КАЛЕКТЫЎ БЕЛАРУСКИ ТЭАТР "ЛЯЛЬКА"

г. Віцебск, вул. Пушкіна, 2. Тэл.: (8-0212) 36 32 50.

- 20, 22, 24, 25 — "Чароўная сняжынка" (навагодні спектакль і забаўляльная праграма для дзяцей ад 3-х гадоў). Пачатак аб 11-й і ў 17.30.

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАДПІСКА НА ГАЗЕТУ "КУЛЬТУРА" ПРАЗ ІНДЫВІДУАЛЬНЫ (63875) І ВЕДАМАСНЫ (638752) ІНДЭКСЫ.

З дапамогай банкаўскай карткі газету можна выпісаць праз інтэрнэт-сэрвіс на сайце "Белпошты" (пункт "Афармленне падпіскі на друкаваныя сродкі масавай інфармацыі").